

Schattingen en jaartax 1498-1516

door R.H. Alma

Inleiding

Het is niet voor het eerst dat in *Gruoninga* aandacht wordt besteed aan de 16de-eeuwse jaartax, de belasting ten behoeve van de opeenvolgende landsheren en de voorloper van de latere, bij genealogen zo bekende verponding. In *Gruoninga* (1991) werd een schatregister van het Westerkwartier uit 1540 en delen van Hunsingo gepubliceerd dat kon worden geïdentificeerd als een register ten behoeve van de jaartax, en in *Gruoninga* (1994) werd een fragment van een schatregister uit 1556 uitgegeven dat een deel bleek te vormen van het in dat jaar vernieuwde register. Daarmee is de koek nog geenszins op: de laatste jaren zijn er nog meer tot nog toe onbekende lijsten gevonden en/of geïdentificeerd die met de heffing van de jaartax samenhangen en voor genealogen en (belasting)historici van belang zijn.

Over de vroegste jaartaxen, onder de heerschappij van graaf Edzard van Oost-Friesland, is nog weinig gepubliceerd. Lijsten met opgaven van de jaartax vóór 1520 waren tot nu toe niet bekend. Slechts één kerspellijst van 1506 is gepubliceerd en daaraan is in het verleden geregeld aandacht besteed, maar we zullen hieronder zien dat de datering op een misvatting berust. Al het materiaal dat wij de lezer hieronder in chronologische volgorde aanbieden, is bij mijn weten tot nu toe onbekend en niet eerder voor onderzoek gebruikt.

Schatting 1498-ca. 1501

De eerste lijst die hieronder uitgegeven wordt, is strikt genomen niet ten behoeve van de jaartax opgesteld. Desalniettemin is het een buitengewoon interessante lijst, al was het alleen maar omdat het de oudste schattingslijst blijkt te zijn, die (op Westerwolde en het Gerecht van Selwerd na) de hele provincie beslaat. Vermoedelijk dateert hij uit 1498, maar het is niet uit te sluiten dat hij voor een deel op oudere gegevens teruggaat. Een andere reden om er aandacht aan te besteden, is dat het een bron is die tot nu toe aan de aandacht ontsnapt lijkt te zijn. Vreemd is dat niet, want de (veel latere) afschriften zijn goed verstoppt bewaard gebleven en nergens juist gedateerd. Ook inhoudelijk is de lijst interessant omdat hij niet alleen een aantal personen met name noemt, maar ook per kerkdorp het aantal priesters dat aan de parochiekerk is verbonden.

We vinden de lijst in de volgende handschriften:

A U.B. Groningen, Hs. P.E.I.P. 55, pag. 608-614.

Afschrift ca. 1580 in de hand van *Egbert Alting*, secretaris van de stad Groningen. De oorspronkelijke band droeg de naam van de eerste eigenaar, burgemeester *Johan van Ballen*, en het jaartal 1585; toen is het deel dus ingebonden.

A' Gr.A. (R.A.G.), Hs. in folio, nr. 279, fol. 59v-62v.

Afschrift begin 17de eeuw, volgens de schrijver gekopieerd uit zeker schrijfboek van *Johan van Ballen*, burgemeester te Groningen in 1585, 'nu' in bezit van *Evert Lewe* († 1641), waarmee dus het handschrift **A** bedoeld is.

- B** U.B. Groningen, Hs. 138, fol. 41r-42v, pag. 65-70.
Afschrift eind 16de eeuw in de hand van *Ubbo Emmius*. De aantallen priesters missen in dit afschrift vanaf het kerspel Warfhuizen (Marne).
- C** U.B. Groningen, Hs. 389, fol. 16r-18v.
Afschrift halverwege 16de eeuw, anoniem.
- D** Gr.A. (R.A.G.), Hs. in quarto, nr. 192, fol. 4r-9r.
Afschrift ca. 1565, vermoedelijk eveneens van de hand van *Egbert Alting*.
- E** U.B. Groningen, Hs. 388, fol. 4r-9r.
Afschrift ca. 1550? door 'h[eer?] *Stephanus Zuilenus*' (handtekening op fol. 11r). Hij is wellicht identiek aan mr. *Steven van Zuelen*, pastoor te Loppersum († 1546/1552¹).
- F** Nationaal Archief, 's-Gravenhage, Arch. Johan van Oldenbarnevelt, inv.nr. 2983², fol. 20r-22r.

Afschrift ca. 1593. De kerspelen van Hunsingo en Fivelingo staan hier in één lange lijst achter elkaar; de overige zijn wel per landschap gesplitst. Het bevat slechts de namen van de kerspelen met aantallen priesters, zonder kloosters, personen en bedragen.

Het afschrift **F** verdient nog enige nadere toelichting. Het bevindt zich in een pakket documentatie dat onderdeel uitmaakte van een plan om de stad Groningen rond 1593 tot overgave te dwingen. Tot dit pakket behoort een lijst met vermogende katholieke stadgers, op wie de kosten van een en ander verhaald konden worden. De lijst van Ommelander kerspelen met geestelijken en het (aparte) lijstje van kloosters zal ook daarvoor bedoeld zijn geweest. P.G. Bos, die aan dit plan een artikel wijdde³, ging er van uit dat de kerspelijst speciaal voor dit doel opgesteld was, maar de lijst is dus oorspronkelijk al een eeuw ouder. De aantallen priesters verschillen betrekkelijk weinig met die in de andere afschriften. Het is daarom niet waarschijnlijk dat deze aantallen de situatie van omstreeks 1593 weergeven, ook al omdat het in dat jaar het al lang verdwenen kerspel Oosterreide nog vermeld wordt. We kunnen echter niet uitsluiten dat de onbekende bewerker hier en daar de aantallen wel bewust aan de situatie van zijn tijd aangepast heeft.

Het is mogelijk dat er meer afschriften bestaan, maar dit zijn alle versies die ik de afgelopen twintig jaar ben tegengekomen.

De lijst bevat een opsomming van alle kerspelen van de Ommelanden en het Oldambt, voorzien van het aantal priesters ter plaatse, alsmede de kloosters en een tiental, op het eerste gezicht willekeurige personen ('heerschappen'). Aan elk kerspel, klooster en heerschap is een bedrag toegevoegd, blijkbaar het bedrag dat ieder werd geacht op te brengen. De identificatie en datering heeft me de nodige hoofdbrekens gekost, maar door vergelijking van de verschillende versies en bestudering van de relatie met andere bronnen bleek het mogelijk de datering en het vermoedelijke doel vast te stellen. Een lange historische inleiding is daarom onvermijdelijk.

Belangrijk voor de datering zijn de namen van de vermelde personen, in de verschillende versies als volgt weergegeven en gesorteerd op de hoogte van het bedrag:

---

¹ H.J.K., inv.nr. 98, R.F. 1546.2, resp. R.F. 1552.2. Deze komt echter ook voor als 'Zwelis' d.w.z. van Zweeloo.

² Voorheen: Archieven Staten van Holland tot 1795, inv.nr. 2587.

³ P.G. Bos, 'De positie van Groningen in 1594', in: *GVA* (1912) 213-226.

B	A, A', C, D en E (geciteerd naar A)
<i>Abeke</i> [en]	<i>Abeke Tamminge</i> 25
<i>Allert Tamminga</i> (te Hornhuizen)..... 50	— .....—
<i>Vrouw Eemke</i> (te Warffum)..... 25	<i>Vrouw Eneke Tamminga</i> 25
<i>Luert Cater</i> (te Huizinge) 25	<i>Luert Cater</i> 25
<i>Ludeke Clant</i> (te Warfhuizen)..... 20	<i>Ludeken Clant</i> 20
<i>Egbert Clant</i> (te Stedum)..... 20	<i>Egbert Clant</i> 20
—..... —	<i>Focke Rengers arffgenamen</i> ⁴ (Ten Post)....20
—..... —	<i>Johan Rengers arffgenamen</i> ⁴ (Ten Post)....20
<i>Frowke tho Godelintz</i> mitt oer kindere 15	<i>Vroucke tho Godlinse</i> mit hoer kinder 15
<i>Osterhussen</i> (te Eenrum)..... 25	<i>Oesterhusen</i> 15
<i>Gayke Syppens</i> (te Bierum)..... 15	<i>Gaike Sippens tho Berum</i> 15
<i>Melle Panser</i> (te Vierhuizen)..... 10	<i>Melle Panser</i> 10
<i>Tyarck them Poste</i> 20	<i>Tiarcke ten Post</i> 10
<i>Ewere</i> (te Zuurdijk)..... 10	— .....—
<i>Haike Doinge</i> (te Wetsinge)..... 6	<i>Haike Doinghe</i> 6
<i>Geert Tys</i> (te Eenrum)..... 6	<i>Geert Thijss</i> 6

Al deze personen bleken in andere bronnen terug te vinden. Twee personen worden slechts met de naam van de buurschap waaraan zij hun naam ontleen, aangeduid: *Popke to Oosterhuisen* en *Iwe to Ewer*. Twee personen (*Allert Tamminga* en [*Iwe to Ewere*]) worden alleen in de oudste versie **B** genoemd, twee anderen (de twee *Rengersen*) ontbreken juist in deze versie. Het lijkt erop dat de lijst is aangepast aan een latere situatie. *Allert Tamminga*, hoofdelling te Hornhuizen, in de eerste lijst nog van de partij, overlijdt op 25 juni 1498. *Iwe to Ewer* sneuvelt op 30 juni 1500 bij de slag bij Bomsterzijl. Op grond daarvan kunnen we vermoeden dat de versie **B** uit 1498 of eerder stamt en de overige versies teruggaan op een lijst van niet al te lang na 1500. Het afschrift **B** geeft als enige een jaartal in het bovenschrift: 1483. Het is echter onwaarschijnlijk dat dit slaat op de lijst met de personen zoals die ons is overgeleverd. In 1483 leven namelijk *Biwe Schultinge*, schoonmoeder van *Egbert Clant*, en *Claes Cater*, vader van *Luert Cater*, nog. Wij hadden eerder hun namen verwacht als de lijst inderdaad van dat jaar zou dateren. *Claes Cater* overleed tussen 6 juli 1496 en 12 juni 1497⁵. De lijst personen in de andere versie vermeldt als eerst overledene *Abeke Tamminga*, die nog leeft op 1 okt. 1500⁶ maar vóór 2 okt. 1503 overleed⁷. Merkwaardig is de vermelding van *Focke Rengers* en *Johan Rengers*, alleen in de tweede versie. *Focke* overleed op hoge leeftijd na 1499 en vóór 1505. Zijn neef *Johan Rengers ten Post* was één van de grote voorvechters van de Ommelander zaak en overleed pas in 1539. Het is waarschijnlijker dat diens neef *Johan Rengers van*

⁴ Alleen in **A** (en **A'**) staat bij deze naam 'arffgenamen'.

⁵ F.A. Lewe, inv.nr. 620, reg. 53, resp. H.A. Farmsum, inv.nr. 785, reg. 213.

⁶ R.F. 1500.27,

⁷ Op die datum verkoopt *Eemke Tamminga* aan haar schoonzoon en dochter *Harmen Lewe* en *Bawe Tamminga* haar deel van Tammingaborg te Hornhuizen (F.A. Lewe, inv.nr. 49, nr. 46). Het is onwaarschijnlijk dat ze dat bij leven van haar zoon *Abeke* zou doen. Op 23 nov. daaropvolgend wordt *Abeke* voor het eerst expliciet als overleden genoemd (H.A. Farmsum, inv.nr. 680, reg. 233).

Harkstede bedoeld is, die in 1499 nog als hoofdeling te Harkstede vermeld wordt, maar in ieder geval vóór 1511 stierf. Eventueel zou het zijn vader *Johan Rengers van Scharmer* kunnen betreffen, hoewel die reeds vóór 1498 overleden was. In beide laatste gevallen is het vreemd dat deze *Johan Rengers* tussen Ten Post en Garrelsweer gesitueerd wordt, maar een betere oplossing is er niet. Zowel *Focke Rengers* als *Johan Rengers van Harkstede* zouden tussen 1500 en 1503 overleden kunnen zijn, waarmee de aanduiding ‘erfgenamen’ die in **A** voorkomt op waarheid zou kunnen berusten. Samenvattend lijkt de ene lijst (**B**) te dateren tussen 6 juli 1496 en 25 juni 1498 en de andere lijst (**A** en **C-F**) zou aangepast kunnen zijn tussen 30 juni 1500 en 2 okt. 1503.

Historische achtergrond

1498 was een uiterst belangrijk jaar in de geschiedenis van Stad en Lande. Op 17 april van dat jaar trok *Nittert Fox*, veldheer in dienst van de hertog van Saksen, met 4000 soldaten bij Gerkesklooster over de Lauwers. Hertog Albrecht had Friesland nog niet geheel onder zijn macht gebracht, maar zijn ambitie strekte zich ook al naar het oosten uit. De troepen van *Fox* richtten grote verwoestingen aan in het Westerkwartier: van een aantal dorpen ging het grootste gedeelte van de huizen in vlammen op, terwijl Noordhorn geheel platgebrand werd. Na onderhandelingen kwam men met *Fox* overeen dat Stad en Lande verdere plundering kon afkopen voor 33.000 gulden, waarvan tweederde deel door de Ommelanden opgebracht moest worden. Om dat bedrag binnen korte tijd op te brengen, werden in de Ommelanden juwelen, goud en zilver uit kloosters en kerken genomen. Toen hiermee de 22.000 gulden lang niet gehaald werd, was graaf Edzard van Oost-Friesland, die goede relaties onderhield met de Ommelander hoofdelingen, bereid het resterende bedrag voor te schieten. Op 3 mei leende hij 4500 gulden aan de landen tussen Eems en Lauwers, uitgezonderd het Oldambt, terug te betalen vóór 7 juni daaropvolgend en anders had Edzard het recht om prelaten en hoofdelingen te Emden in gijzeling te nemen⁸. *Fox* kon vervolgens afgekocht worden en zo werden de Ommelanden voor verdere plundering behoed. Tijdens een landdag van de stad Groningen met de Ommelanders werd aan de stad toestemming gegeven voor de heffing van een schatting van 1 stuiver per gras land voor de terugbetaling van Edzard. Deze schatting bracht echter maar 1600 rijns gulden op⁹. De relatie tussen Stad en Lande was op dat moment al enige jaren uiterst gespannen. De stad Groningen zag de bemoeienissen van Edzard met lede ogen aan uit vrees dat de Ommelanders zich nauwer met de graaf zouden verbinden en stond in de startblokken om de hoofdelingen die dat zouden doen, hard aan te pakken. Op 13 juli trok Edzard met 100 man naar Appingedam om te bemiddelen. Daarbij kondigde hij een bestand van een maand af en verklaarde dat hij niet toestond dat de hoofdelingen door de stad geschaad zouden worden, ‘sunderlingen den genen de van sinen bloede weeren’ — verschillende hoofdelingen waren aan hem verwant. Verder

---

⁸ O.A., inv.nr. 27, reg. 127, R.F. 1498.26.

⁹ J. Rengers van ten Post, *Werken van den Ommelander edelman Johan Rengers van Ten Post*, H.O. Feith ed. (Groningen 1852) I, 178. Dit bedrag werd te Emden bewaard in ‘*Joannis* des lantrichters hoesz’, i.e. *Johannes Huesman*, de halfbroer van *Rudolphus Agricola*.

gaf hij de Ommelanden nog 24 dagen de tijd om de voorgeschoten gelden terug te betalen. Toen dit niet geschied was, stuurde hij oproepingsbrieven naar alle prelaten, hoofdelingen, de vier buurrichters van Appingedam en enige eigenerfden, die werden opgeroepen zich te Emden in gijzeling te stellen¹⁰. De stad Groningen zag met lede ogen hoe vrijwel alle hoofdelingen zich naar Emden begaven; zij beschouwde de gijzeling als een voorwendsel van de hoofdelingen om zich met Edzard te verbinden. Onderwijl had de stad soldaten geworven en riep zij vrijwilligers uit het Westerkwartier op om naar Leeuwarden te trekken om tegen de Saksische bezetters aldaar te strijden. Op 6 september was in Groningen een landdag van de stad en gedeputeerden van de Ommelanden over de besteding van een inmiddels binnengekomen schatting. De stad stelde voor om het geld aan te wenden voor betaling van de soldaten in Leeuwarden. De Ommelander gedeputeerden verklaarden daar eventueel toe bereid te zijn, mits de graaf eerst betaald zou zijn. De stad overstemde de aanwezige Ommelanders en nam 2400 rijns gulden uit de kist, waarvoor zij een kwitantie verstrekke¹¹, zodat de graaf voorlopig verstoken bleef van zijn geleende geld. De onmin tussen de stad en de Ommelander hoofdelingen die in Emden verbleven, werd nu steeds openlijker. Op 5 oktober 1498 verklaarden 'wij dye ytseent [= thans] tho Emden tgijsell oft anders zynnen, und wij onse vorvaders deer Ummelände bij Groningen tot twe er [= of] drey hondert jaren, deer ghen contrarie memorie een ys, regenten, gubernatoren, staed und machte gewest zynnen', dat zij het verbond met de stad Groningen niet langer van waarde achtten. De stad wreekte zich op de borgen en andere bezittingen van de gegijzelde hoofdelingen.

De schuld van 2400 gulden van de Stad aan de Ommelanden bleef zodoende nog openstaan, evenals de schuld van de Ommelanden aan graaf Edzard. Op 21 aug. 1500 is het bedrag aan Edzard nog niet terugbetaald¹². Het lijkt er niet op dat Edzard haast maakte met de terugvordering. Als Edzard werkelijk om het geld stond te springen, dan had hij het bedrag eenvoudig weg kunnen strepen tegen een schuld van Hamburg die hij in die jaren aan de stad Groningen uitbetaalde. Zolang de schulden openstonden, konden de hoofdelingen onder het mom van de gijzeling bij Edzard blijven.

Datering

De ontwikkelingen in en na 1498 zijn bijzonder verwarrend. Niet altijd zijn de kroniekschrijvers het eens over het gebeurde en de relaties tussen de hoofdrolspelers, zoals die uit de brieven en oorkonden naar voren komen, verbergen zich dikwijls onder een dikke mist van diplomatie. We hebben hierboven alleen datgene samengevat dat voor de datering van de schattingslijst noodzakelijk is.

Zoals we hierboven zagen, schreef de stad Groningen in of rond juni 1498 een belasting van 1 stuiver per gras uit, waarvan de opbrengst maar 1600 gulden was. Althans, dat meldt Johan Rengers een kleine eeuw later in zijn kroniek. Dat is wel erg

---

¹⁰ Aldus Rengers, *Werken*, I, 178-180, die de oproeping voor zijn overgrootvader *Egbert Rengers*, gedateerd 25 augustus, integraal in zijn kroniek opneemt.

¹¹ O.A., inv.nr. 27, reg. 131.

¹² R.A.F., Microfiches van stukken betreffende het bestuur van de Saksische hertogen in Friesland en Groningen (hierna: M.S.F.G.), inv.nr. 33.

weinig, want op grond van de grastallen zou een schatting van die hoogte ruim het dubbele moeten opbrengen¹³. Is er zo onvolledig geïnd, of las Rengers in zijn bron het bedrag niet goed: 1 ('j') in plaats van ½ ('j')?

Hoewel de hoogte van de schatting op het eerste gezicht niet goed lijkt te passen, is het verleidelijk om de lijst in de versie **B** met deze schatting in verband te brengen. Dat klopt althans met de namen van de personen, van wie *Allert Tamminga* op 25 juni overleed. Het bovenschrift van de lijst maakt er melding van dat het een schatting is die de stad geheven heeft. Nu had de stad geen bevoegdheid om belasting te heffen over de Ommelanden, maar de schatting van de zomer van 1498 werd wel door haar geïnd. De reden om de namen niet vroeger te dateren, is dat slechts enkele personen genoemd worden en dat er een verband lijkt te zijn met hun partijkeuze in en na 1498. Onder de personen die buiten twijfel als hoofdelingen aangemerkt kunnen worden vinden we in deze lijst slechts degenen die de stedelijke partij aanhingen (*Egbert en Ludeken Clant*) en de personen van wie de partijkeuze onduidelijk was (*Allert en Abeke Tamminga* en hun moeder *Emeke*¹⁴, *Luiert Cater* en *Frouke to Godlinze*, schoonmoeder van *Eggerick Ripperda*). Zij waren allen door verwantschap verbonden aan stad-Groninger families en bronnen uit die jaren blijkt dat hun loyaliteit aan de Ommelander-Edzardiane partij bij tijd en wijlen op zijn minst betwijfeld werd.

Verder geeft de lijst drie heerschappen die in de kroniek van *Johan Rengers ten Post* vermeld worden onder de 'egenerffden' die door Edzard opgeroepen werden om in gijzeling te gaan: *Popke to Oosterhuisen*, *Gayke Sippens*, vader van de opgeroepen *Jelteke Gayckens* en *Melle Panser*. Van *Popke to Oosterhuisen* is vrij zeker bekend dat hij zich bij de Groningers had aangesloten; in 1501 verkrijgt hij het gildrecht en hij zal zich toen, in het heetst van de strijd, in de stad gevestigd hebben. Van *Gayke* en *Melle* is de partijkeuze niet bekend. Opvallend is dat de nazaten van alle drie vanaf de 16de eeuw tot de Ommelander adel gerekend worden (*Van Oosterhuisen*, *Van Berum*, resp. *Panser*). Ten slotte zijn er nog *Tjarck ten Post*, *Iwe to Ewer*, *Haike Doenga* en *Geert Thies*. Het is niet duidelijk op grond waarvan zij genoemd worden. Misschien dat zij ook tot de aanzienlijkste eigenerffden behoorden die in 1498 opgeroepen werden en voor een deel op de rand van de hoofdelingenstand balanceerden. Hun partijkeuze is onbekend. Alleen *Geert Thies* heeft zich mogelijk in de stad gevestigd: in 1501 koopt *Geert Thewes* althans een huis in de Herestraat. Op grond van zijn naam kunnen we overigens vermoeden dat hij niet van Ommelander afkomst is.

Omdat deze laatste vier tamelijk onbekend zijn, volgt hier wat ik over hen weet:

Haïke Doenga, te Wetsinge, vermeld 1490-1498.

Wellicht was hij een kleinzoon of neef van *Hayke Doinghe*, vóór 1445 gehuwd met een zuster van *Abele Tabbema*¹⁵. Op 18 dec. 1490 verkoopt hij namelijk aan de abt van Selwerd een rente uit *Tabbemaheerd* te Zuurdijk¹⁶. Hij zal wellicht (over)grootvader zijn van de twee *Haïke Doenga*'s die

¹³ Vergeleken met de hieronder te noemen grastallenlijst van 1520.

¹⁴ Zie voor hen ook: R.H. Alma, 'De familie Tamminga in 1498', in: K. Holstein en G. Smit red., *De kerk te Hornhuizen* (Groningen 1998) 37-40.

¹⁵ *Warfconstitutiën*, 12 en 23.

¹⁶ Kloosterarch., inv.nr. 20, reg. 790, fol. 139v.

halverwege de zestiende eeuw voorkomen en gegoed waren te Wetsinge. Hun nazaten komen vanaf het begin van de 17de eeuw voor als jonker en hoofdeling. Het geslacht stierf in dezelfde eeuw uit¹⁷.

Tjarck Enekens, ten Post, † vóór 1511, zoon van *Eneke ten Post* (wiens moeder *Tyadeke* in 1431 vermeld wordt), vermeld 1431-1451¹⁸, en *Teteke*, vermeld 1451¹⁹. Kinderloos overleden.

Hij had geen kinderen. In 1511 zijn *Evert Scroer* en *Gele*, ehel. te Wittewierum, *Bywe Hillens* en *Heebke*, haar zwager, te Oldenzijl erfgenamen van wijlen hun broer *Tjaert Enekens*²⁰.

Iwe to Ewer, geb. ca. 1440, hoofdeling (1500²¹), † bij Warffumerzijl 30 juni 1500, zoon van *Sicke to Ewer* (tr. 2° *Aile HerAlma*, weduwe van *Hidde Ailkema*, hoofdeling te Rasquert), tr. *Frouke N.N.*, † na 1502.

Het is niet uitgesloten dat zijn nageslacht onder de naam *Brungersma* voortleefde²². Sicke Benninge noemt hem in zijn kroniek hoofdeling in de Marne. Elders vond ik hem nooit als zodanig vermeld. Worp van Thabor en het kroniekje van Zuidema noemen hem heerschap²³.

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Bronger to Ewer*, verder onbekend.

Geert Thies (of *Tewes*?) op Den Oever te Eenrum, vermeld ca. 1490-1509, tr. *N.N.*

Puur op grond van zijn naam zou hij een kleinzoon kunnen zijn van *Geert Thewes*, burger te Groningen en gehuwd met *Styne van Rechteren*, die op 21 febr. 1456 aan *Herman van Rechteren* te Gramsbergen alle aanspraken op de erfenis van wijlen *Johan van Rechteren* kwijtschold²⁴. Dit betreft wellicht een bastaardtak van de *Van Heeckeren van Rechtere*s.

Geert Thies wordt vermeld als landeigenaar in een dijkrol van Eenrum c.a., die van omstreeks 1490 dateert²⁵. Op 27 mei 1501 koopt *Geert Thewes* ten overstaan van burgemeesters en raad van Groningen een huis in de Heerestraat te Groningen van *Johan Jarges*²⁶.

Hij is pachter voor de jaartax van Jacobi 1506, Jacobi 1507, Jacobi 1508, Martini 1508 en 1509²⁷.

Uit dit huwelijk (o.a.):

1. *Thies Geerts* op Den Oever²⁸, geb. ca. 1500/1510, kerkvoogd te Eenrum 1535²⁹, † na 26 febr. 1560³⁰. Naar zijn nageslacht deed ik verder geen onderzoek.

Hoewel nog veel onzeker is, wijst de keuze voor de opgenomen namen op een politieke achtergrond. Een ander selectiecriteria zou ik niet kunnen bedenken. De meest overtuigende voorvechters van de Ommelander zaak schitteren in elk geval door afwezigheid. Interessant is verder dat het aangeslagen bedrag een verband vertoont

¹⁷ Hommes, 'Doenga', *N.L.* (1939) 443-447.

¹⁸ Zie ook R.H. Alma en O. Vries, 'Summa agrorum in Slochtra', *Us wurk* 39 (1990) 9

¹⁹ H.A. Farmsum, inv.nr. 3, reg. 56, resp. 99.

²⁰ H.A. Farmsum, inv.nr. 11, reg. 254 en 258.

²¹ Kroniek van Sicke Benninge, ed. Brouërius van Nidek, 46.

²² Redmer Alma, 'To Ewer en Brungersma', *Brunja* 51 (2001) 6-10.

²³ Worp, 21-22; Zuidema, 119, Rengers, *Werken*, I, 188. Hij is dus geen *Van Ewsum*, zoals Zuidema stelt in *Ibid.*, noot 2 naar aanleiding van Worp en Rengers.

²⁴ H.C.O., Arch. Sibculo, reg. 108.

²⁵ Arch. Dijkrecht van Pieterburen c.a., inv.nr. 18.

²⁶ H.A. Farmsum, inv.nr. 838, reg. 225. Vgl. Arch. Parochiekerken, inv.nr. 524, reg. 394 en 472, waarin hij ook in 1491 en 1500 vermeld wordt.

²⁷ M.S.F.G., inv.nr. 2149. Zie de uitgave hieronder.

²⁸ H.J.K., inv.nr. 285.

²⁹ Stukken Rood voor de Reductie, inv.nr. 445, oud R.F. 1535.26.

³⁰ O.A., inv.nr. 106, R.F. 1560.120. Hij is dan tussen de 50 en 60 jaar oud.

met de drie ‘klassen’: hoofdelingen (f 15 tot f 25), door Edzard opgeroepen eigenerfden (f 10 tot f 15) en de niet bij Rengers als opgeroepen vermelde eigenerfden (f 6 tot f 10). Deze laatste twee groepen verkeerden duidelijk op de grens van adel en niet-adel; hun nazaten behoorde in de meeste gevallen later tot de Ommelander adel.

Laten we samenvatten wat de schatting ons aan informatie biedt.

- De kerspelen in het Westerkwartier zijn niet van bedragen voorzien.
- De totale opbrengst bedraagt ongeveer 2500 gulden, exclusief het Oldambt.
- Vergeleken met de schatbare oppervlakte van ieder kerspel³¹, lijkt het op te brengen bedrag in de orde van grootte van $\frac{1}{2}$ stuiver per gras te bedragen.
- De vermelde personen lijken op politieke gronden te zijn geselecteerd.

Dat het Westerkwartier is vrijgesteld, wijst erop dat het een schatting betreft die na de inval van *Fox* in april 1498 is geheven en samenhangt met diens brandschatting. Het Westerkwartier was immers al geplunderd en hoefde dus niet mee te betalen aan de brandschatting. Het totaalbedrag is te laag om de aan *Fox* verschuldigde 22000 gulden op te brengen en is ook te laag voor het op 3 mei door graaf Edzard geleende bedrag van 4500 gulden. Wel zou er een relatie kunnen zijn met het resterende bedrag dat na september 1498 nog openstond. *Allert Tamminga*, die in de oudste versie nog voorkomt, overleed op 25 juni 1498. Daardoor is het moeilijk om alle gegevens met zekerheid met elkaar in overeenstemming te brengen. Het is mogelijk dat het de eerder genoemde schatting van de zomer van 1498 betreft, dan op basis van $\frac{1}{2}$ stuiver per gras en in totaal onvoldoende om de verschuldigde 4500 gulden op te brengen, of het is een schatting van het najaar van dat jaar, waarbij *Allert* postuum nog wordt aangeslagen. Tussen deze mogelijkheden durf ik niet te kiezen.

Omdat de 2400 gulden voorlopig open bleef staan, zal kort na 1500 nogmaals een poging zijn ondernomen om het bedrag in te vorderen, mogelijk op instigatie van de stad Groningen. Hiervoor is de lijst blijikbaar omstreeks 1501 enigszins aangepast.

De handschriften

Met dit alles is de verhouding tussen de verschillende handschriften in overeenstemming, op één detail na. Van de Oldambten worden geen bedragen per kerspel genoemd, maar alleen de totalen. In **A**, **A'** en **B** zijn dit voor het Klei- en het Wold-Oldambt 600 resp. 1100 gulden. Deze bedragen moeten in de verloren gegane oorspronkelijke lijst dus ook gestaan hebben, maar zij zijn in vergelijking met de overige kerspelen buitensporig hoog. De getallen in de overige handschriften zijn 106 en 111, wat veel beter lijkt te kloppen. De verschillen zijn eenvoudig paleografisch te verklaren (verwarring tussen VI^c en CVI, resp. XI^c en CXI), maar in het licht van de verhouding van de handschriften zie ik hier geen bevredigende oplossing voor, anders dan dat de bedragen niet werkelijk geheven zijn en geen belangrijke rol speelden en dat de schrijver van **C** inzag dat de bedragen te hoog waren en deze realistischer heeft ingeschat. Op een bewuste latere bewerking kan ook duiden dat Grote Harkstede alsnog van een bedrag werd voorzien, dat in **A** en **B** mist.

---

³¹ Bijvoorbeeld de eerder aangehaalde lijst uit 1520.

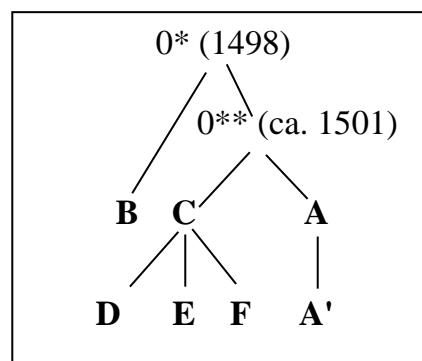

Bij de tekst

De tekstuitgave die hieronder gegeven wordt, is meer een bewerking dan een editie. Het aangeven van alle afwijkingen in spelling, volgorde en structuur van de tekst, leverde een tamelijk onleesbaar resultaat op. Daarom worden de plaatsnamen, bedragen en de meeste teksten vertaald naar huidig Nederlands en zijn de meeste tussenliggende tekstjes over de indeling van de Ommelanden weggelaten.

Nadeel hiervan is dat de gebruiker die de onderlinge relatie van de teksten wil controleren — zie het schema hierboven —, aan deze uitgave niet veel heeft; hij moet mijn conclusies geloven of moet terug naar de oorspronkelijke handschriften. Het zij niet anders. Wel worden de persoonsnamen letterlijk aangehaald alsmede een aantal lange teksten; wat wel of niet letterlijk getranscribeerd is, is steeds duidelijk te zien.

Kloosters zijn te herkennen aan een asterisk. Het kritisch apparaat geeft geen spellingsvarianten of wijzigingen in de volgorde. Als basis dient het volledigste handschrift, **A**, hoewel de tekst van **B** ongetwijfeld inhoudelijk dichterbij een oudere versie staat. De personen, kloosters, kerspelen die geen priesteraantallen vermelden, en alle bedragen ontbreken in **F**; dit is verder niet aangegeven. Evenzo is niet expliciet aangegeven dat in **B** na het kerspel Warfhuizen alle aantallen priesters ontbreken. Omdat **A'** een direct afschrift van **A** is, zijn de, kleine, afwijkingen van dit afschrift niet in de uitgave opgenomen. De bedragen zijn steeds in rijns guldens.

Hyr nae sint beschreven alle dorpen, cloosteren tusschenn Gerckensbrugge und Wynschote wat elck clooster und elck dorp tho schattinge plecht tho geven end elck heerschop der stadt vann Gronningen plegen tho geven end voert woe voel priesters in elke kercke sint.³²

Ubbega

* Het klooster Selwerd.....	60
Harssens	1 priester 5
Adorp	2 priesters 10
Sauwerd	3 priesters 15
Wetsinge	2 priesters 10
<i>Haïke Doinghe</i>	6
Bellingeweer	1 priester 5
Winsum ³³	1 priester..... 20
Totaal	126 ³⁴

³² **B**: *Dese manier van Schattinge plege de Stadt Gronningen tho boeren van dem lande hyr na beschreven anno 1483. F*: *Hyr volgen dye dorpen ende carspelen van den Omlanden tusschen Gerrykensbrugge ende Wynscote unde an de palen van Drenthe etc.*

Halfambt

Obergum	1 priester	8
Maarhuizen	1 priester	10
Ranum	1 priester	5
Tinallinge	1 priester	15
Baflo	4 priesters ³⁵	20
<i>Oesterhusen</i>		15
<i>Geert Thijss</i>		6
Eenrum	3 priesters ³⁶	50
Mensingeweer	1 priester	5
Maarslag	1 priester	4
Wierhuizen	1 priester	5
Pieterburen	2 priesters	20
Westernieland	1 priester	10
Saaxumhuizen	1 priester	20
Den Andel	1 priester	8
Brede	1 priester ³⁷	10
Totaal		216 ³⁸

³³ **F** voegt toe: *daer licht en benedycaner cloester yn*. Bedoeld is natuurlijk *dominicaner*.

³⁴ **CDE**: 131 R.G. **B**: ontbreekt.

³⁵ **B**: 3 priesters.

³⁶ **B**: 2 priesters.

Marne

<i>Ludeken Clant</i>	20
Warfhuizen	1 priester..... 20
Wehe	1 priester ³⁹ 10
Leens	2 priesters..... 50
Zuurdijk	1 priester..... 25 ⁴⁰
Vliedorp	1 priester..... 15
Niekerk	1 priester..... 10
Vierhuizen	2 priesters..... 10
<i>Melle Panser</i>	10
Ulrum	10
Hornhuizen	2 priesters..... 21
<i>Abeke Tamminge</i> ⁴¹	25
* Abt te Oldenklooster	25 ⁴²
Kloosterburen.....	30
Totaal	276 ⁴³

Oosterambt

Warffumerburen	2 priesters..... 20
* Warffumerklooster.....	30
Vrouw <i>Eneke Tamminga</i>	25
Usquert	2 priesters..... 20
* Wijtwerderklooster	20
* Rottumerklooster.....	50
Rottumerburen	10
Stitswerd	1 priester..... 10
Kantens	2 priesters..... 20
Toornwerd	1 priester ⁴⁴ ..... 13 ⁴⁵
Middelstum	3 priesters..... 30
Westerwijtwerd	2 priesters..... 15
Huizinge	2 priesters..... 25
Totaal	286 ⁴⁶
<i>Luert Cater</i>	25
Eppenhuisen	1 priester ⁴⁷ 13
Startenhuisen	1 priester..... 13 ⁴⁸

³⁷ **B**: aantal priesters ontbreekt.

³⁸ **CE**: 211 R.G., wat klopt met de bedragen.

³⁹ **B**: vanaf hier geen priesteraantallen vermeld.

⁴⁰ **D**: 15 R.G. **B** geeft nog *Ewere* met 10 R.G.

⁴¹ **B** geeft *Abeke* en *Allertt Tamminga*, tezamen voor 50 R.G.

⁴² **B**: 15 R.G.

⁴³ **CDE**: 281 R.G. **B**: ontbreekt.

⁴⁴ **F**: 3 priesters.

⁴⁵ **B**: 8 R.G.

⁴⁶ **BCDE**: ontbreekt. Totaal is 288 R.G.

⁴⁷ **F**: 2 priesters.

⁴⁸ **BCDE**: Eppenhuisen en Startenhuisen samen in totaal 13 R.G.

Garsthuizen	1 priester..... 14
Oldenzijl	1 priester..... 20
Zandeweer.....	2 priesters..... 31 ⁴⁹
Uithuizen	3 priesters..... 40
Uithuizermeeden.....	3 priesters..... 21 ⁵⁰
Oosternieland	1 priester..... 15
't Zandt.....	3 priesters..... 40
Godlinze	3 priesters..... 25
<i>Vroucke tho Godlinse</i> mit hoer kinder.....	15
Losdorp	1 priester..... 14 ⁵¹
Spijk	1 priester..... 20
Bierum	1 priester..... 20
<i>Gaike Sippens</i> tho Berum	15
* Oldenklooster bij den Dam.....	50
Holwierde	2 priesters ⁵² 50
* Nijenklooster.....	15 ⁵³
Uitwierde	2 priesters..... 30
Marsum	1 priester..... 11 ⁵⁴
Krewerd	1 priester..... 10
Jukwerd	1 priester..... 10
Oosterwijtwerd	1 priester..... 5
Leermens	2 priesters ⁵⁵ 20
Eenum	1 priester ⁵⁶ 15
Zeerijp.....	2 priesters..... 40 ⁵⁷
Wirdum	1 priester..... 20
Totaal	614 ⁵⁸
Loppersum	6 priesters..... 70
Westeremden	1 priester..... 12 ⁵⁹
Stedum	5 priesters..... 40
<i>Egbert Clant</i>	20
* Sint-Annenklooster.....	40
* Thesingeklooster met de buren.....	50
Item sancte Anne, Tesinge dat karspell van den buiren hiet men Lutkewolde ⁶⁰ .	

⁴⁹ **CDE**: 30 R.G.

⁵⁰ **C**, hierna, onder aan de pagina: *Summa* 452.

⁵¹ **B**: 13 R.G.

⁵² **F**: 1 priester.

⁵³ **BCDE**: 25 R.G.

⁵⁴ **B**: 21 R.G.

⁵⁵ **F**: 1 priester. (cf. Eenum)

⁵⁶ **F**: 2 priesters. (cf. Leermens)

⁵⁷ **CDE**: 50 R.G.

⁵⁸ **BCDE**: ontbreekt. Totaal van de gegeven bedragen is 672 R.G.

⁵⁹ **B**: 20 R.G.

⁶⁰ **DE**: *Dese twee heten in Lutkewolde te weten Sunt Anne clooster, Tesinge clooster metter bueren (D). B: Dese 2 klooster mit de huise*

Garmerwolde	2 priesters	20
Heidenschap	1 priester	5
Woltersum	1 priester	8
Item de huizen tusschen		
Woltersum ende Die Buiren		
hiet men in de Bauwert ⁶¹ .		
* Het klooster te Wittewierum		60 ⁶²
Ten Post		10
<i>Focke Rengers arffgenamen</i> ⁶³		20
<i>Johan Rengers arffg.</i> ⁶⁴		20
<i>Tiarcke ten Post</i>		10 ⁶⁵
Garrelsweer	1 priester	10 ⁶⁶
Wirdum	1 priester	15
Tjamsweer	3 ⁶⁷ priesters	11
Appingedam	8 priesters	68
Solwerd	1 priester	13
Opwierde	1 priester	20
Tuikwerd, Amsweer,		
Geefsweer ⁶⁹ , Farmsum ...	5 priesters	100
Weiwerd	2 priesters	25
Heveskes	2 priesters	20
* Klooster Oosterwierum		70
Oterdum	2 priesters	20
Wagenborgen	1 priester	8
Meedhuizen	1 priester	8
Totaal		720 ⁷⁰

Innersdijk

Beijum en ⁷¹		
Zuidwolde	2 priesters	15
Noordwolde	2 priesters	25
Bedum	4 priesters	25
Westerdijkshorn	1 priester	5 ⁷²
Onderwierum	1 priester	10

umme hoer heten in Lutkewolde. **F:** ontbreekt.
C: dese twe heetman in Luttekewolde.

⁶¹ **F:** ontbreekt.

⁶² **CDE:** 40 R.G.

⁶³ **B:** ontbreekt. **CDE:** arffgenamen ontbreekt.

⁶⁴ **B:** ontbreekt. **CDE:** arffg. ontbreekt.

⁶⁵ **B:** 20 R.G.

⁶⁶ **BCDE:** 8 R.G. **DE:** hierna volgt Farmsum c.a. C, hierbij: *Summa 818 rins gld.*

⁶⁷ **CDEF:** 2 priesters.

⁶⁸ Bedrag niet ingevuld.

⁶⁹ **F:** *Tuikwerd, Amsweer, Geefsweer* ontbr.

⁷⁰ **BCDE:** ontbreekt. Totaal van de gegeven bedragen is 705 R.G.

⁷¹ **BF:** Beijum ontbr.

⁷² **B:** Westerdijkshorn ontbr.

Menkeweer	1 priester	10
Totaal		90 ⁷³

Item alle dese carspelen van Warffum an tott Oeterdum is dat Oesterampt gehieten⁷⁴.

Item Ubbegae, Iuuerdickes⁷⁵, Halffampt, Marne ende Middagerlant dat gantze Oesteramt in Hunsinge Lant⁷⁶.

Klei-Oldambt⁷⁷

Borgsweer	1 priester ⁷⁸	
Lutke Munte	2 priesters	
Grote Munte	2 priesters	
* Klooster ter Munte		
Woldendorp	—	
Dallingeweer		
Baamsum		
Fiemel		
Oosterreide		
Westerreide ⁷⁹	2 priesters	
Totaal		600 ⁸⁰

Duurswold

Siddeburen	2 priesters	20
Hellum	2 priesters	20
Schildwolde	2 priesters	20
* Klooster Schildwolde		10
Slochteren	2 priesters	15
Kolham	1 priester	12

⁷³ Klopt met de gegeven bedragen. **DBE:** bedrag ontbreekt. **C:** *Summa geven 340 rins guld.* (namelijk vanaf Wirdum).

⁷⁴ **CE** an tott Oeterdum ontbr., toegevoegd: *unde is Hunsinge lant (C).* **F:** ontbr. geheel.

⁷⁵ Lees: *Innerdickes.*

⁷⁶ **CEF:** *Item Ubbegae ... Lant* ontbr. **B:** *Middagerlant* ontbr.

⁷⁷ **DE** geven de volgorde Borgsweer, Grote Munte, Woldendorp, Baamsum, Oosterreide, Westerreide, Lutke Munte, Klooster ter Munte, Dallingeweer en Fiemel. **F** geeft enkel Borgsweer, Grote Munte, Ooster- en Westerreide. **C** geeft twee kolommen: links Borgsweer, Grote Munte, Woldendorp, Baamsum, Oosterreide en Westerreide; rechts Lutke Munte, Klooster ter Munte, Dallingeweer en Fiemel.

⁷⁸ **CDEF:** 2 priesters.

⁷⁹ **F:** *Het dorp Oosterreide ende Westerreide.*

⁸⁰ **CDE:** 106 R.G.

Scharmer met het *klooster	20
Grote Harkstede, ...	81
Lutke Harkstede	1 priester 2

Wold-Oldambt

Noordbroek	2 priesters
Zuidbroek	3 priesters
Muntendam	2 priesters
Meeden	2 priesters
Westerlee	1 priester
Eexta	2 priesters
Scheemda	2 priesters
Midwolda	2 priesters
* Klooster Grijzevrouwen	
Oostwold.....	2 priesters
Finsterwolde	2 priesters
* Klooster Goldhoorn	
Beerta	1 priester
* Klooster Heiligerlee	
Winschoten	4 priesters ⁸²
Totaal	1100 ⁸³

Middag

Hoogkerk	} 1 priester ⁸⁴
Leegkerk	
Dorkwerd	
Wierum, Ezinge	2 priesters ⁸⁵
Fransum	1 priester
Den Ham	} 1 priester ⁸⁶
Oostum.....	
Garnwerd	2 priesters
Feerwerd	} 1 priester ⁸⁷

Humsterland

Saaksum	1 priester ⁸⁸
Oldehove.....	} 2 priesters ⁸⁹
Niehove.....	

⁸¹ CDE: 10 R.G.

⁸² CDEF: 3 priesters.

⁸³ CDE: 111 R.G.

⁸⁴ CDEF geeft voor elk kerspel 1 priester.

⁸⁵ CDEF vermeldt Wierum met 1 priester en (verderop) Ezinge met 2 priesters.

⁸⁶ CDEF geeft voor elk kerspel 1 priester.

⁸⁷ B geeft als enige nog: *Klooster Aduard.

⁸⁸ CDEF geeft voor elk kerspel 1 priester. CDE, hierna: *Dese tien carspelen heten in Me-*

Langewold

Noordhorn	2 priesters
Zuidhorn	3 priesters
Enumatil.....	} 1 priester ⁹⁰
Faan.....	
Niekerk	} 2 priesters ⁹¹
Oldekerk	
Grootegast.....	—
* Kuzemerklooster	
Sebaldeburen.....	1 priester
Doezum.....	1 priester
Lutjegast	3 priesters
Visvliet.....	1 priester
Westerdijken.....	2 priesters

Vredewold⁹²

Oostwold.....	1 priester
Lagemeeden.....	2 priesters
Lettelbert.....	1 priester
Midwolde ⁹³	—
Lucaswolde	1 priester
Tolbert.....	2 priesters
Niebert	} 1 priester ⁹⁴
Nuis.....	
Noordwijk.....	} 2 priesters ⁹⁵
Marum.....	
Opende	1 priester

⁹⁶

*dagerlant ende gehoren tot Honsingelant ge-
reeckent toe worden.*

⁸⁹ D geeft voor elk kerspel 1 priester. CEF geeft voor elk kerspel 2 priesters.

⁹⁰ CDEF geeft voor elk kerspel 1 priester.

⁹¹ CD vermeldt Niekerk met 3 en Oldekerk met 2 priesters. F geeft enkel Oldekerk met 2 priesters; E vermeldt Niekerk met 3 en Oldekerk met 1 priester.

⁹² B geeft de kerspelen in een andere volgorde: Lagemeeden, Lettelbert, Lucaswolde, Niebert, Marum, Opende, Oostwold, Midwolde, Tolbert, Nuis en Noordwijk.

⁹³ F geeft Midwolde en Lucaswolde tezamen met 1 priester.

⁹⁴ CDEF geeft voor elk kerspel 1 priester.

⁹⁵ CDE geeft hierna nogmaals Noordwijk met 1 priester.

⁹⁶ F vervolgt met: *Noch sekere dorpen an de Drentsce sijde inde onder dye stadt ghehoerende worden gheenoemt het Goerecht. Helpen,*

De jaartax over de Ommelanden, 1506-1516

In de jaren na 1498 waren al regelmatig onderhandelingen gevoerd tussen graaf Edzard en hertog George van Saksen over de wijze waarop zij de Groninger koek zouden gaan verdelen. In een Saksisch voorstel van 26 mei 1502 is sprake van een jaarlijkse tax van 8000 rijngulden, voor vier jaar toe te kennen, die graaf Edzard voor de hertog uit de Ommelanden zou gaan heffen⁹⁷. In een conceptverdrag van 14 december van dat jaar zijn de Saksische eisen wat teruggeschroefd. De hertog zou nu voor een periode van drie jaar 7000 rijngulden per jaar ontvangen⁹⁸. Van deze en andere creatieve belastingideeën kwam door de oorlogssituatie voorlopig niets terecht. Wel werden er ad hoc schattingen opgelegd om soldaten mee te betalen. Deze werden uitgeschreven door de adel en eigenerfden die zich in 1498 onder de bescherming van Edzard hadden begeven, eerst te Emden en vanaf 1499 te Appingedam. Op 9 febr., 14 febr. en 11 maart 1506 legden zij op bevel van de regenten van de Saksische hertog en met toestemming van graaf Edzard aan verschillende Ommelander kerspelen een schatting op⁹⁹ om de soldij van een hoofdman met 150 soldaten te voldoen¹⁰⁰. Deze en dergelijke belastingen hadden geen structureel karakter.

Daarin kwam verandering toen Edzard op 1 mei 1506 aangenomen werd als heer van de stad Groningen. Formeel bekleedde hij die positie als stadhouder namens de hertog van Saksen, die toen zelf al enige jaren vergeefs had geprobeerd om de stad te onderwerpen. Voorlopig was de heerschappij enkel in naam en niet in de praktijk voor de hertog het hoogst haalbare. De stad droeg tevens de aanspraken die zij meende te hebben op de Ommelanden aan Edzard over. De meeste Ommelander hoofdelingen waren al grotendeels trouwe bondgenoten van Edzard en zo werd Edzard tegelijkertijd in de praktijk de heer van de Ommelanden. Omdat Edzard formeel de heerschappij op zich nam als stadhouder, kwamen de hoofdelingen tenminste niet in conflict met de eed die zij reeds in 1499 aan de hertog van Saksen hadden afgelegd. Vele andere Ommelanders wilden echter alleen Edzard huldigen, als hij namens zichzelf als landsheer optrad en niet formeel stadhouder van de hertog was, maar in de praktijk maakte het weinig uit: Edzard trad op als landsheer van Stad en Lande samen.

Op 1 november 1506 werd op een landdag te Winsum¹⁰¹ door de ‘gemenen landen’ bepaald welke belasting ten bate van de nieuwe landsheer opgebracht zou worden. Er werden gedeputeerden ‘van prelaten unde andere stande der landt’ benoemd die tot een regeling kwamen. Voor het eerst zouden de landen structureel een jaarlijks bedrag opbrengen en men besloot dit geleidelijk op te bouwen. In het eerste jaar, met terugwerkende kracht ingaande op Jacobi (25 juli) 1506, en in eerste termijn in te

---

Haren, Onnen, Dylcht, Potterwolde, Cropswolde.

⁹⁷ M.S.F.G., inv.nr. 606.

⁹⁸ M.S.F.G., inv.nr. 611 en 1277.

⁹⁹ O.A., inv.nr. 27, reg. 166-169, R.F. 1516.16. Het betreft een groot aantal kerspelen in Hunsingo en Fivelgo. Deze stukken zijn sinds een jaar of tien helaas onvindbaar. De akte van 9 febr. is uitgegeven in J. Nanninga Uitterdijk, *Geschiedenis der voormalige abdij der bernardijnen te Aduard* (Groningen 1870) 81-82. Er lijkt geen relatie te zijn met de schattingen die in dit artikel besproken worden.

¹⁰⁰ F.A. Ewsum, inv.nr. 188, oud 110, reg. 62.

¹⁰¹ M.S.F.G., inv.nr. 1970, fol. 41r.

manen op Lichtmis (2 febr.) 1507 zou worden opgebracht het zgn. koeschot (1 stuiver voor ieder beest, als koeien, paarden, ossen enz.) en de bieraccijns (4 stuiver voor ieder getapt ton bier en 6 stuiver voor ieder getapt ton buitenlands bier). In het tweede jaar, ingaande 25 juli 1507, zou naast de bieraccijns ook voor het eerst landschot geheven worden van 1 stuiver per gras land ‘na waerde des landes’. In het derde jaar, dus per Jacobi 1508, en in de daarop volgende jaren zouden landschot, koeschot en accijns alle drie geheven worden¹⁰². Het jaar 1507 kunnen we daarom beschouwen als het beginpunt van de heffingen op landbezit ten behoeve van de opeenvolgende landsheren. Het is deze belasting die na de Reductie onder de naam verponding voortleefde. Dat een dergelijk nieuw instituut investeringen vereist, spreekt voor zich: uit de rekeningen van de uitgaven blijkt dat men voor een halve rijnsgulden een ‘ghelt sack’ moest aanschaffen en voor 3 rijnsgulden een grote geldkist, terwijl voor 12 stuivers een register der ‘upkumste’ (inkomsten) werd gekocht¹⁰³.

De wijze van omslag van het landschot die in 1507 wordt overeengekomen, voldoet blijkbaar niet. Op 2 febr. 1508 wordt slechts 7000 van de 9000 gulden gehaald¹⁰⁴. Op 25 juli 1509 besluiten de gedeputeerden van de Ommelanden¹⁰⁵ tot een andere wijze van heffing. Niet langer wordt eenvoudigweg 1 stuiver per gras geheven maar ieder kerspel wordt op een vast bedrag gezet, half op 2 febr. en half op 25 juli te betalen¹⁰⁶. Op 1 nov. 1509 wordt op een landdag te Appingedam door de kerspelen deze ‘nije ordenunge’ aangenomen¹⁰⁷. De invordering blijft problemen opleveren, waarbij de natuur niet meehelpt: op 29 sept. 1510 worden grote delen van de Ommelanden ‘myt overvloet des water gans belopen’¹⁰⁸. Op 2 februari daaropvolgend wordt geen schatting gebeurd omdat de jaartax voor niet meer dan de helft opgebracht worden ‘dorch vordarff van water’ en omdat ‘die beeste versopen weren’¹⁰⁹. Over die termijn wordt daarom alleen bieraccijns geheven.

Nog afgezien van dergelijke rampen voldoet de omslag van twee jaar eerder niet. Bezien we de bedragen dan kunnen we ons wel voorstellen waarom: de bedragen zijn steeds mooie, op 2½ gulden afgeronde bedragen en blijkbaar heeft men de rijkdom van de kerspelen vrij grof geschat. Op de landdag van 30 maart 1511 te Appingedam werd vergaderd over een nieuwe verdeling. Daarna kwamen de gedeputeerden te Winsum samen op 6 mei en twee dagen lang na 8 juni te Winsum, 20 juni, 1 en 2 juli¹¹⁰. Zij hebben blijkbaar nogal wat tijd nodig gehad, maar het ging in dit geval ook niet om een eenvoudige lijst van bedragen die ieder kerspel moest opbrengen. Op 25

---

¹⁰² M.S.F.G., inv.nr. 1970, fol. 47r-47v.

¹⁰³ M.S.F.G., inv.nr. 2149, fol. 41r-41v.

¹⁰⁴ M.S.F.G., inv.nr. 1303.

¹⁰⁵ Eén van deze gedeputeerden is *Rembt Jensema* (M.S.F.G., inv.nr. 2149, fol. 42v).

¹⁰⁶ M.S.F.G., inv.nr. 1970, fol. 47v.

¹⁰⁷ M.S.F.G., inv.nr. 2149, fol. 42r.

¹⁰⁸ M.S.F.G., inv.nr. 1970, fol. 47v. Opmerkelijk is dat deze dramatische overstroming niet vermeld wordt in M.K.E. Gottschalk, *Stormvloeden en rivieroverstromingen in Nederland II* (Assen 1975) 359-361. Wel vermeldt Johan Rengers een stormvloed op 29 september 1509, naast de bekende Cosmas-en-Damianusvloed op 26/27 september van dat jaar (*Ibidem*, 355).

¹⁰⁹ M.S.F.G., inv.nr. 2149, fol. 80r.

¹¹⁰ M.S.F.G., inv.nr. 2149, fol. 42v-43r.

juli 1511 hadden zij van de gehele Ommelanden de grastallen binnen ieder kerspel op schrift gesteld¹¹¹ en kon men op grond daarvan een realistischer bedrag vaststellen dat ieder kerspel moest opbrengen, gebaseerd op 1 stuiver of meer per gras¹¹². Helaas is de lijst van grastallen binnen de kerspels niet bewaard gebleven, anders hadden we van dat jaar een overzicht van alle schatplichtigen gehad, net als dat van Friesland overgeleverd is. Uit de lijst per kerspel hieronder blijkt dat de bedragen nauwkeuriger zijn bepaald dan bij de schattingen van de eerdere jaren.

Uit de combinatie van verschillende bronnen blijkt dat tussen 1507 en 1511 de belastingheffing snel professionaliseerde: eerst vond vanaf 1507 een eenvoudige heffing per hoeveelheid land plaats, waardoor het nauwelijks mogelijk was van bovenaf te controleren of iedereen wel voldaan had. Vervolgens werd in 1509 overgegaan op een geschat bedrag per kerspel, wat tot een onevenredige belasting van inwoners van te hoog geschatte kerspelen leidde. Ten slotte werd in 1511 het systeem ingevoerd dat enige eeuwen stand zou houden: belasting op grond van nauwkeurige lijsten van grastallen, met de voordelen van beide eerdere systemen.

De zogenaamde schattingslijst van 1506

Wie de literatuur er op naslaat, vindt reeds een kerspelsgewijze lijst van jaartaxen uit 1506 vermeld. Deze lijst is in 1773 gepubliceerd door Schwartzberg¹¹³ en wordt sindsdien als oudste lijst van jaartaxen beschouwd¹¹⁴. Volgens Formsma werd ook rond 1520, door de toenmalige Gelderse machthebbers, volgens deze lijst de jaartax per kerspel bepaald¹¹⁵. Van 1520 is inderdaad een andere lijst bewaard gebleven¹¹⁶ die vrijwel dezelfde bedragen geeft als de lijst van 1506.

Na alles wat we over de belastingen in de jaren 1507-1511 ontdekt hebben, doet dit vreemd aan: Zou men in 1520 werkelijk besloten hebben alle verworvenheden uit de jaren na 1506 opzij te zetten? Dat is nog niet het enige vreemde, want we zagen reeds dat in 1506 volgens de bronnen nog helemaal nog geen landschot werd geheven. Verder is het opmerkelijk dat we de lijst die we bij Schwartzberg gepubliceerd vinden, in origineel nergens aantreffen. Als we dan nog opmerken dat de lijst weliswaar te midden van stukken uit 1506 gedrukt staat, maar ook door Schwartzberg niet expliciet op dat jaar gedateerd wordt, dan lijkt mij dit alles voldoende reden om te concluderen dat de lijst helemaal niet uit 1506 dateert, maar gewoon de jaartax van 1520 en volgende jaren betreft. Bij nader beschouwing zijn bovendien inhoudelijke argumenten aan te voeren om de oude datering niet te

---

¹¹¹ M.S.F.G., inv.nr. 1970, fol. 47v.

¹¹² M.S.F.G., inv.nr. 2149, 81r.

¹¹³ G.F. thoe Schwartzberg en Hohenlansberg, *Groot placaat- en charter-boek van Vriesland*, II, 63.

¹¹⁴ R.F.J. Paping, 'De Groningse verpondingsregisters', *Bronnen betreffende de registratie van onroerend goed in Middeleeuwen en Ancien Régime*, Broncommentaren 4 (Den Haag 2001) 311-340.

¹¹⁵ W.J. Formsma, *De wording van de staten van Stad en Lande tot 1536* (Assen 1930) 77. Ten onrechte suggereert hij dat in de overeenkomst van 28 maart 1520 expliciet bepaald wordt dat de 'grondbelasting door de kerspels [moet] worden opgebracht volgens de lijst, die reeds in 1506 was vastgesteld'. Het verdrag (Reg. Feith, 1520.11) zegt hier namelijk niets over.

¹¹⁶ Nationaal Arch., Arch. Ambtenaren centraal bestuur, inv.nr. 925, fol. 17-26v.

geloven. Het zou bijvoorbeeld onlogisch zijn dat het Klei-Oldambt in 1509 ruim drie keer zo hoog aangeslagen zou worden als in 1506, wat de consequentie van de toeschrijving van de vermeende oudste lijst aan dat jaar is. Deze kerspelen, met name Ooster- en Westerreide hadden in de eerste decennia van de 16de eeuw in toenemende mate te lijden van de uitbreiding van de Dollard. Veel logischer is het dan ook dat zij in 1520 juist aanzienlijk korting krijgen. Ook zou het bij handhaving van de datering op 1506 onverklaarbaar zijn, waarom men in 1509 een betrekkelijk nauwkeurige schatting zou vervangen door veel grovere, op 2½ gulden afgeronde bedragen. Ten slotte vinden we in 1509 het voormalige kerspel Beyum nog apart genoemd, dat in 1511 verdwenen is en eveneens in de lijst van Schwartzenberg niet meer voorkomt. Ook dit zou merkwaardig zijn als deze laatste lijst uit 1506 zou dateren.

Niet de lijst van Schwartzenberg is dus de oudste lijst van jaartaxen van de Ommelanden, maar de lijst van 1509 die wij hieronder uitgeven. Als onze reconstructie hierboven juist is, hoeven we dus van de eerste heffing van landschot in 1507/1508 geen kerspelsgewijze lijst van te heffen bedragen te verwachten, omdat men niet wist wat de opbrengst per kerspel zou worden, maar heeft van die schatting slechts het overzicht van de daadwerkelijk geheven sommen bestaan dat ons overgeleverd is.

Jaartax 1509-1516

Hieronder wordt de kerspelsgewijze schatting van de verschillende Ommelander kerspelen gegeven. De bedragen zijn in twee kolommen gesplitst: de jaren 1509-1510 en 1511-1516¹¹⁷.

<i>kerspel</i>	<i>1509/10</i>	<i>1511/16</i>			
			Zuurdijk	20	19
			Vliedorp	20	13
Marne			Vierhuizen	20	21
Wehe	20	10	Wierhuizen	12½	5½
Kloosterburen	30	24½	Leens	40	42
Niekerk	20	10½			
Ulrum	20	11¼	Halfambt		
Hornhuizen	20	15	Baflo	35	40
Warfhuizen	20	18 ¹¹⁸	Eenrum	37½	40
			Saaksumhuizen	25	14½ ¹¹⁹
			Pieterburen	30	22
			Westernieland	17½	10
			Den Andel	17½	12
			Maarslag	20	15½ ¹²⁰
			Maarhuizen	25	26
			Ranum	15	16
			Tinallinge	27½	19
			Mensingeweer	12½	10
			Obergum	12½	5½

¹¹⁷ Nl. voor de periode 1509-1510: Jacobi 1509 (M.S.F.G., inv.nr. 2149, fol. 61r-64v), Lichtmis 1510 (fol. 67r-71v) en Jacobi 1510 (fol. 74r-78v). Voor de periode 1511-1516 betreft dit de schattingen van: Jacobi 1511 (fol. 81r-85v), Lichtmis 1512 (fol. 86r-91v), Jacobi 1512 (fol. 93r-98v), Lichtmis 1513 (fol. 99r-104v), Jacobi 1513 (fol. 105r-110v), Jacobi 1515, Lichtmis 1516 en Jacobi 1516 (St.A. Aurich, Rep. 4, C I 9, Nr. 22). Deze laatste bron geeft het totaal van anderhalf jaar, achterstallig begin oktober 1516, steeds drie keer zo hoog als die van de overige lijsten (die steeds een halfjaarlijkse termijn geven). Afwijkende totaalbedragen zijn in de noten aangegeven.

¹¹⁸ 1516: 55 [moet zijn 54].

¹¹⁹ 1516: 40½ [moet zijn 43½].

¹²⁰ 1516: 45½ [moet zijn 46½].

Oosterambt

Breede	10	5½
Warffum	35	30
Usquert	35	38
Eelswerd	12½	18½
Uithuizen	60	40½
Toornwerd	15	11
Kantens	30	26
Middelstum	40	40
Stitswerd	30	18
Menkeweer	7½	10
Westerwijtwerd	27½	24
Eppenhuisen en Startenhuisen	12½	18
Zandeweer	20	18½
Oldenzijl	20	13
Uithuizermeeden	35	41
Oosternieland	17½	12½

Ubbega

Onderwierum	20	14
Westerdijkshorn	20	10
Winsum	45	52
Bellingeweer	10	7½
Wetsinge	20	18½
Sauwerd	20	15
Harsens	12½	12
Adorp	25	34

Innersdijk

Noordwolde	30	26½
Zuidwolde	25	49
Bedum	80	82½
Beyum	7½	— ¹²¹

Fivelingo

Stedum	50	61
Huizinge	30	12½
Westeremden	25	30
Garsthuizen	25	26½
Loppersum	75	67½
Zeerijp	37½	34½
't Zandt	55	67½
Leermens	30	28½
Eenum	10	12½
Wirdum	27½	26
Tjamsweer	30	38
Oosterwijtwerd	10	14½
Godlinze	35	28½
Solwerd	10	10½

¹²¹ Ontbreekt; waarsch. gevoegd bij Zuidwolde.

Spijk	20	38½
Losdorp	15	9
Marsum	15	8
Bierum	22½	20½
Krewerd	12½ ¹²²	10
Jukwerd	10	8½
Holwierde	45	52
Uitwierde	32½	37½
Thesinge	12½	6
Ten Boer	32½	26½
Garmerwolde	27½	39
Garrelsw eer	12½	7½
Wittewierum	25	26¾
Woltersum	12½	15
Heidenschap	7½	8 ¹²³
Scharmer	12½	7½
Kleine en Grote Harkstede	10	11
Slochteren	20	10
Schildwolde	25	12½
Siddeburen	25	15
Hellum	10	7½
Opwierde	15	17
Farmsum	45	66 ¹²⁴
Oterdum	22½	26¼ ¹²⁵
Meedhuizen	10	15
Weiwerd	17½	25½
Heveskes	15	13½
Kolham	7½	5
Appingedam	—	—

Klei-Oldambt

Ooster- en Westerreide	22½	15½
Grote en Kleine Munte	40	67½
Borgsw eer	25	13
Woldendorp	22½	28½
Wagenborgen	20	12

Wold-Oldambt

Zuidbroek	55	44
Noordbroek	45	30
Scheemda	25	15 ¹²⁶
Meeden	40	25 ¹²⁷
Eexta	25	12½ ¹²⁸
Midwolda	32½	27½

¹²² Lichtmis 1510: 7½.¹²³ 1516: 23 [moet zijn 24].¹²⁴ Jacobi 1511: 61.¹²⁵ 1516: 70¼ [moet zijn 78¾]¹²⁶ Jacobi 1511: 20.¹²⁷ Lichtmis en Jacobi 1513: 20. 1516: 60.¹²⁸ Jacobi 1511: 17½.

Oostwold	15	10	Lettelbert	10	10
Finsterwolde	40	30	Lagemeeden	30	48½
Beerta	45	35	Tolbert	15	15½
Winschoten	55	33½	Midwolde	15	15
Westerlee	10	2½	Niebert	15	15
			Nuis	10	10
Middag			Marum	15	10
Ezinge	30	37	Noordwijk	7½	7½
Feerwerd	20	18½	Lucaswolde	1	5
Garnwerd	25	40	Den Ham ¹³¹	20	25½
Oostum	12½	13			
Fransum	15	26 ¹²⁹	Langewold		
Wierum	25	36½	Zuidhorn	30	37½
Leegkerk	17½	19½	Noordhorn	30	45
Hoogkerk	12½	25	Visvliet	25	25
Dorkwerd	12½	18	Grijpskerk	25	40
			Sebaldeburen	20	22½
Humsterland			Oldekerk	20	40
Oldehove	30	48½	Niekerk	12½	20
Niehove	30 ¹³⁰	33	Faan	7½	15
Saaksum		10½	Lutjegast	15	25
			Grootegast	12½	23¼
Vredewold			Doezum	10	17½
Oostwold	12½	13	Opende	7½	7½

Pachters van de jaartax 1506-1513

De belastingen werden, volgens de kroniekschrijver Sicke Benninge, geïnd door hoofdelingen, grietmannen, ridders en rechters¹³². Inderdaad vinden we hen onder de namen, maar ook stadsburgers of bodes die wat bijverdienen. De namen zijn interessant genoeg om te laten volgen. In 1511 worden de accijnzen verpacht aan de hoogste bieder¹³³, maar dat zorgt niet voor een verschuiving in de personele invulling, zoals hieronder te zien is. Wel wordt duidelijk dat het steeds minder lukt om pachters te vinden. Verschillende districten worden met ‘vacat’ (‘staat open’) aangeduid. De toenemende oorlogsomstandigheden maken het werk minder aantrekkelijk. Steeds meer ontrekt men zich aan de betaling. Op 29 sept. 1512 moet al voor 150 rijngulden aan vee gerechtelijk in beslag genomen worden van ongehoorzame kerspelen.

De bedragen zijn steeds in rijnguldens en stuivers¹³⁴. Tussen haakjes staan de districten waarover de pachter belastingen inde, indien dit in de tekst niet expliciet vermeld stond, is het hieronder tussen rechte haken geplaatst.

¹²⁹ 1516: 75 [moet zijn 78].

¹³⁰ Tezamen met Saaksum.

¹³¹ Den Ham wordt in alle schattingslijsten uit deze tijd tot Vredewold gerekend.

¹³² Benninge, ed. Brouërius van Nidek, 201.

¹³³ M.S.F.G., inv.nr. 1970, fol. 47v. Uit de afrekening hieronder lijkt echter op te maken dat zij al in 1510 verpacht werden.

¹³⁴ M.S.F.G., inv.nr. 1969, fol. 46r.

[18v-30r] **Jacobi 1506, koeschot en bieraccijns**

Dethmar Renghers (Halfambt) *f* 129-9
Bawke Gaelkens en *Take Eysens* (Innersdijk) *f* 167 min 1½ st.
Gayke Reyderda en *Dyurdt Allersma* (Middag) *f* 201-5½
Rembt Yennsama en *Gayke Pawma* (Humsterland) *f* 130-5
commandeur van Oosterwierum en *Eppo Bawkens* ('van bestyen, axczyjs unde tollen, provest *Bolo to Fermssum* heerlijkheit') *f* 210-9½
Remmer tho Slochteren en *Popko Ufkens* (Duurswold) *f* 177½-11½
Herman Benkama en *Benno Wyema* (Vredewold) *f* 218
Thye en *Focko* (Holwierde en Marsum) *f* 35-4
Mello Panser, Aepko Mennema en *Jurgien Ovinga* (Marne) *f* 222½
Wye Tyarsma namens *Lubba Heddema* (Langewold) *f* 368½-17½
Yelteko en *Eggericks* capplaen (Spijk, Godlinze myt anderen carspelen uut *Eggerick Ripperda* heerlijkheit) *f* 55-11
abt van Termunten (Oldambt Oterdum) *f* 58-12
Dodo Feyens (Winschoten) *f* 81-3
Tiacke Upkens (Midwolda) *f* 63½-4
Hille Eltekens (Finsterwolde) *f* 38
Eppo Ellekens (Zuidbroek) *f* 111½-1½
abt van Rottum en *Dyo Auwelsma* (Uithuizen en Rottum etc.) *f* 412-10½
Berneko tho Thijum (Winsum etc.) *f* 151-5
Allerdt Gaykema (Zuidhorn) *f* 171-15½
Johan Renngers (Ten Post etc.) *f* 100½-12
Egbarde Klant (Stedum) *f* 94-2½
Fecko ('t Zandt) *f* 69½-7½
Edso (Leermens en Eenrum) *f* 37½-14½
Athe (Loppersum, Zeerijp etc.) *f* 142½-10½
Gheerdt Thyens (Eenrum etc.) *f* 50½-5
Totaal *f* 3497-7

[31r-36r] **Jacobi 1507, landschot**

Rembt Yensama en *Gayke Pawma* (Humsterland) *f* 170-5½
abt van Aduard (Aduarderzijk unde meijere) en *Dyurdt Alersma* en *Gayke Sutema* (Ezinge en Feerwerd) *f* 337½-6
Herman Benkema (Vredewold) en *Wye Tyarsma* (Langewold) *f* 468½-5

abt van Thesinge en hofmeester te Rodeschool (Winsumerzijk) *f* 981¾
Gheerdt Thyens (Eenrum) *f* 90½-5
Almedt Uffens uut dat Wolt [Duurswold] en *Detmar Renghers ten Dijke* [Pieterburen?] *f* 126-12
Mello Panser, Aepke en *Jurgien* (Marne) *f* 186½-7½
commandeur te Oosterwierum en *Eppo Bawkens* (Farmsumerzijk) *f* 126-4
Asingho ymm Ham en pastoor te Leermens (Delfzijk) *f* 685-1
Berneko to Thijum (Wetsingerzijk) en *Ludeken Klannt* (Schouwerzijk) *f* 235½-12
Eggerick Ripperda [Holwierde c.a.?], *Eppo Ellekens* [Zuidbroek], *Dodo Feyens* [Winschoten], *Tiacke Upkens* [Midwolda] en *Hille* [Finsterwolde] *f* 128-8
Totaal *f* 3535¼-66

[36v-41r] **Jacobi 1507, accijns**

Georgen, Aepke en *Mello* (Marne) *f* 79-10½
Rembt Yensama en *Gayke* (Humsterland) en *Lule Aykema* (Langewold 'van dre karspel') *f* 116-20½
Take Eysens etc. (Innersdijk) en *Dyurdt Alersma* etc. (Middag) *f* 106½-11
Gheerdt Thyens (Eenrum), *Enne tho Baffloe* [Halfambt/Baflo] en *Berneko to Thijum* (Ubbega) *f* 108½-5
Herman Benkema (Vredewold) en *Dyo Auwlsma* (Uithuizen) *f* 80½-1
Allerdt Gaykema (Zuidhorn), *Remmer to Slochteren* [Duurswold] en *Almedt Uffens* [Duurswold] *f* 86½-11
Fecko upt Sandt ['t Zandt] en *Detmar Rengers ten Dijke* [Pieterburen?] *f* 11-12
abt van Rottum [Eelswerd?] en *Wije Tyarsma* (Langewold) *f* 57-13
Athe to Loppersum [Loppersum] en *Egbarde Klant to Stedum* [Stedum] *f* 60¼
Tiacke Upkens [Midwolda] en *Johan Rengers* [Ten Post] *f* 30-12
Totaal (landschot en accijns) *f* 4277-8

[45r-52v] **Jacobi 1508, koeschot (en accijns)**

Eggerick Ripperda (Holwierde reddegeschap, Godlinze etc.) *f* 100-12

Berneke to Thijum en *Peter Rode* (Ubbega) *f* 99-1½
Egberdt Klanndt (Stedum etc.) *f* 75½-11
Enno tho Bafflo [Baflo] en *Take Eysens* en *Bawke* (Innersdijk) *f* 199-22½
Melle Panser, Georgen etc. (Marne) *f* 140½-10½
Rembt Yensama (Humsterland) *f* 86½-1½
 abt van Rottum (koeschot en accijns; [Oosterambt]) *f* 352½-2½-1
Eppo Ellekens (Zuidbroek) en *Dodo Feyens* (Winschoten) *f* 130½-5
Herman Benkema (koeschot; Vredewold) *f* 159½-11½
Dyurdt Alersma en *Gayke Reyderda* (Middag) *f* 150½-2½
Wye Tyarsma (Langewold) *f* 371¼-0-2
Johan Rengers ten Poste [Ten Post] en *Aete to Loppersum* [Loppersum] *f* 219½-2
Yelteko to Bherum [Bierum c.a.], *Ludeke Schulte* [?] en *Remmer to Slochter* [Duurswold] *f* 124-4
Fecko upt Sanndt (koeschot en accijns; [’t Zandt]) *f* 52-10-2
Gheerdt Thyess (Halfambt), *Detmar Rengers* (‘vacat) en *Snelger to Oterdum* [Oterdum] *f* 111-20½
Hille Eltekens uut Finsterwolde [Finsterwolde], commandeur te Oosterwierum, *Eppe Bawkens* [Farmsum] en *Tiacke Upkens* to Midwolda [Midwolda] *f* 231-10

[53r-59v] **Martini 1508, landschot (en accijns)**
 abt van Aduard namens zijn meiers (landschot; [Middag]) *f* 110 min 1½ st.
Herman Benkama (landschot en accijns; Vredewold) *f* 123-9
Wye Tyarsma (landschot en accijns; Langewold) *f* 424-4½
Dyurdt Allersma, Gayke Reyderda (landschot en accijns; Middag) *f* 101¼
Mello Panser, Aepko etc. (landschot en accijns; Marne) *f* 220-6½
Rembt Yensama, Gayke Pawma (landschot en accijns; Humsterland) *f* 170-¼
Dethmars Renghers [Pieterburen], *Enno to Bafflo* [Baflo] en *Gherdt Thyess* (landschot en accijns; [Eenrum]) *f* 161-10
Ludeken Klanndt (landschot; Schouwerzijl) *f* 54-5½
Berneke to Thijum (landschot en accijns; [Ubbega/Winsum]) *f* 160¼-2

abt van Thesinge, hofmeester van Rodeschool, pastoor te Middelstum en inwoners van Zuidwolde (landschot; Winsumerzijl) *f* 951½-½
Hille Eltekens (Finsterwolde), *Tiacke Upkens* [Midwolda] en *Dodo Feyens* (landschot en accijns; [Winschoten]) *f* 36-3½
 procurator van Wittewierum en *Asinge ymm Ham* (landschot; Delfzijl) *f* 622-1
 Totaal *f* 5891-18

[64v] **1509, landschot**

Doorgehaald: van *Wye Tyarsma* ontvangen op Langewolt 85½-1½-1; nog 91-2.

[65r-66v] **1509, accijns**

Georgen, Aepke en *Mello* (Marne) *f* 36. Noch up Lichtmissen *f* 29½
 — (Oosterambt te Middelstum) *f* 13-6; nog *f* 10½-1
 — (Nog van Usquert) *f* 13½-½; nog *f* 12 min 2 st.
Take en *Bawke van Behem* (Innersdijk) *f* 21¼; nog *f* 23¼
Enno to Bafloe [Baflo] *f* 10½-11; nog *f* 15¾
Gheerdt Thijes to Eenrum [Eenrum] *f* 5; nog *f* 5
Wije Tyarsma (Langewold) *f* 150
Eppo Ellekens [Zuidbroek] *f* 17½-8
 — (Uithuizen) eerst *f* 15 min 2 st.; nog *f* 18½-2
Berneke van Winsum [Winsum] *f* 28; nog *f* 43½
Herman Bennekema (Vredewold) *f* 15-9-1; nog *f* 12½-0-1; nog *f* 32-5
Athe to Loppersum [Loppersum] *f* 16 min 1 pl.; nog *f* 10½-8; nog op Lichtmis *f* 10-12½
Snelger van Oterdum (Oterdum) *f* 16-2; nog *f* 18-2 [doorgehaald?]
Rembt Yensama (Humsterland) *f* 20; nog *f* 20
 — (Middag) eerst *f* 25; nog *f* 25
Egbert Klant (Stedum) *f* 22½-1; nog *f* 8½-7½
Almodt Ufkens [Duurswold?] *f* 4½-½
Edse yn die Grode [Zeerijp c.a.?] *f* 7½-5½-1
Remmer to Slochteren [Duurswold?] *f* 12; nog *f* 16½-1
Hanns uppen Delfsijl [Delfzijl] *f* 13-6
Hinricus to Holwyrda [Holwierde?] *f* 3-6
 — (’t Zandt) *f* 3-24
Johan Rengers [Ten Post?] *f* 14-4
 — (Winschoten) *f* 23 st.
 Totaal accijns *f* 789-5
 Reste *f* 22-6

[72r-72v] **1510 Lichtmis, accijnzen verhuurd**

Mello Pannser, Aepko Mennema, Jurgien Ovinge (Marne) *f* 60 (bet.)
Rembt Yensama (Humsterland) *f* 40 (bet.)
Wye Tyaersma (Langewold) *f* 160 (bet. *f* 132½)
Herman Benkema (Vredewold) *f* 60 (bet.)
Lambert Hammekote (Winsum) *f* 60 (bet.)
Tiddo Ickinge (Usquert etc.) *f* 52 (bet.)
Everdt Goltsmyt (Uithuizen etc.) *f* 47½ (bet.)
Roloff Hillebrannedes (Loppersum) *f* 45 (rest *f* 14)
Alberdt Yanssen (Leermens etc.) *f* 35 (bet.)
Remmer to Slochteren (Duurswold) *f* 50 (bet.)
Bolo, provest (Farmsum etc.) *f* 43 (bet. 36¼)
Hanns Vorster uppen Sijl [Delfzijl] *f* 12 (bet.)
'*Eggerick Ripperda* heerlickeit untf.' *f* 13-9 (bet.)
Enteko (Baflo en Eenrum etc.) *f* 40 (bet.; rest *f* 2)
Herman to Oostum (Middag) *f* 50 (bet.)
Harmenn Tapper[?] (Oldambt te Winschoten) *f* 60 (bet.)
Berndt Schaep (Ten Post etc.) *f* 28 (bet.)
Sannder Saelmaker (Bedum etc.) *f* 40 (bet.; rest *f* 1½)
Egbarde Klandt (Stedum) *f* 26-1 (bet.)
Noch extra van twen tappers te Petersburen 26 st.
Snelger to Oterdum [Oterdum] *f* 18-2
Totaal *f* 911-1 rest. *f* 34-7

[78r] **1510 Jacobi, landschot**

Hierin slechts een pachter met name genoemd:
Van *Herman Benkema* up Vrewolt untf. 98½-3¹³⁵

[79r-79v] **1511 Lichtmis, accijns**¹³⁶

Gheerdt Kopperslager (Marne) *f* 70 (bet. *f* 65¼)
Rembt Yensama (Humsterland) *f* 40 (bet.)
Jancke Unema en Hemmo Clawma (Langewold) *f* 176 (resteert *f* 4)
Herman Benkema (Vredewold) *f* 60 (bet.)
Berneke to Thijum (Winsum etc.) *f* 72 (bet.)
Clawss Stevens (Middelstum) *f* 55 (bet.)
Everdt Goltsmyt (Uithuizen) *f* 50 (bet.)
Mencko Heemster (Loppersum) *f* 52 (bet.)
Berndt Conrades (Duurswold) *f* 59 (bet. *f* 51½)
Bolo, provest (Farmsum) *f* 43 (bet. *f* 37-10)
Enteko uppen Holm (Baflo etc.) *f* 50 (bet.)
Lubberdt Klanndt (Middag) *f* 55 (bet.)
Herman Tapper (Oldambt Winsch.) *f* 60 (bet.)
Berendts Schaep (Stedum en Ten Post) *f* 68 (bet. *f* 43½)
Sannder Saelmaker (Bedum) *f* 40 (bet.)
vacat ('t Zandt) *f* — (bet. *f* 8½-5½)

vacat (Delfzijl) *f* — (bet. *f* 12)
vacat (*Eggericks* heerlickeit) *f* — (bet. *f* ¼)
Snelger to Oterdum; vacat [Oterdum] *f* — (bet. *f* 18 min 4 st.)
totaal *f* 942-11½

[92r-92v] **1512 Lichtmis, accijns**

Aepko Mennema (Marne) *f* 70 (bet. *f* 28½-4½; nog *f* 18; nog *f* 6-8)
Rembt Yensema (Humsterland) *f* 40 (bet.)
Herman Koning (Langewold) *f* 206 (bet.)
Laurentz Loper (Vredewold) *f* 80 (bet.)
Berneke en Hinrick (Winsum) *f* 80 (bet.)
Claws Stevens (Middelstum) *f* 50 (bet.)
Everdt Goltsmyt (Uithuizen) *f* 50 (bet.; *f* 35-9)
Mencko Hemster (Loppersum) *f* 52 (bet. *f* 25)
Bestekyndt ('t Zandt) *f* 20 (bet.)
Yohan Horneken (Duurswold) *f* 62 (bet. *f* 53)
vacat (Farmsum) *f* — (bet. *f* 21¼)
Hanns uppen Sijl (Delfzijl) *f* 12 (bet.)
Bestekyndt (*Eggericks* herlickeyt) *f* 10 (bet. *f* 8)
vacat (Baflo) *f* 20-10 (bet.)
Lubbert Klant (Middag) *f* 50 (bet. *f* 30)
Johan Clasen (Oldambt Winschoten) *f* 60 (bet. *f* 46¼)
Heyno Mathias (Ten Post) *f* 30 (bet.)
vacat (Stedum) *f* 14 (bet.)
vacat (Bedum) *f* 25½-1 (bet.)
Snelger (Oterdum) *f* 18 min 4 st. (bet.)

[111r-112v] **1513 Lichtmis, accijns**

Gheerdt Kopperslager (Marne) *f* 70
'vacat *Sicke Aykema*' (Humsterland) *f* 31
Laurentz Loper (Vredewold) *f* 100
Herman Koning (Langewold) *f* 206
Berneke to Thijum (Winsum) *f* 80 (bet. *f* 32½)
Claws Stevens (Middelstum) *f* 45 (bet. *f* 5½-3½)
Everdt Goltsmit (Uithuizen) *f* 43
Mencko Heemster (Loppersum) *f* 45
Bestekyndt ('t Zandt) *f* 20
Johan Horneken (Duurswold) *f* 60
Bolo, provest (Farmsum) *f* 40
Hanns uppen Szijl; vacat [Delfzijl] *f* —
Bestekynt (*Eggericks* herlicheyd) *f* 10
vacat (Baflo) *f* —
Lubbert Klant (Middag) *f* 50
Johan Clasen (Winschoten) *f* 50
vacat (Ten Post) *f* —
vacat (Stedum) *f* —
Sander Saelmaker (Bedum) *f* 30
Snelger (Oterdum) *f* 38 min 4 st.

Achterstallige belastingplichtigen, oktober 1516

In 1514 verruult de stad Groningen Edzard als heer voor de hertog van Gelre. Een jaar later staakt hertog George van Saksen zijn Friese avontuur. Twintig jaar hebben zijn vader en hij geprobeerd een Fries erfland te creëren, maar het blijft een onrendabele onderneming; de tegenstand is te groot. Na deze veranderingen blijft Edzard heer over de Ommelanden, zonder de stad. Hij kon als zodanig weinig effectief uitrichten, mede omdat hij zijn aandacht meer moest richten op de verdediging van zijn eigen graafschap. Wel bleef hij jaartax heffen. Er is een lijst uit okt. 1516 met de bedragen die per kerspel opgebracht moesten worden, de daadwerkelijk geïnde bedragen en de namen van de ongehoorzamen¹³⁷. Gelukkig heeft een aantal Ommelanders hun schatting niet voldaan, hoewel het er op het totaal betrekkelijk weinig zijn. Vergelijken we de bedragen die opgebracht zijn, dan blijkt Edzard, meer dan tot nu toe wordt aangenomen, in staat te zijn geweest de penningen op te beuren¹³⁸.

Unngehorsaemenn die nicht oere schattunge betaelet hebbenn vnnd die woestelannde synnen nae older gewoonheit van annderhalff jaer schattunge in schrifften avergheven Anno etc. 16° initio mensis octobris

Ferwart 2½ R.		Noch	7 gras
<i>Wybrannt tho Tsalmahues won-</i>		Itlich gras 2 st. 1 oert	
<i>afftich tho Garnewart</i>	3 ar.g. 2 st.		
<i>Wilhelm up die Mheeden</i>	4 ar.g. 4 st.	Frannsum 8 R.	
		<i>Johann Poll</i>	31 st.
Garnewart 10 R. 8 st.		<i>Geryt her Wilhelms</i>	14 st.
<i>Reyner Fripema heert</i>	21½ ar.g. ½ st.	<i>Reyner thor Knipe</i>	7 st.
<i>betaelt 14 ar.g. die meyer</i>	dedit 14 ar.g.	<i>Lambert Pomp</i>	9 st. 2 plack
<i>Tymon up die Steenmheeden</i>	7 ar.g. 1½ st.	<i>Rickele</i>	3 st.
<i>Luloeff</i>	12 st.	<i>Louwe up Oldevorwarck</i>	20½ gras
<i>Tyaert int Carspel Esinge</i>	6 st.	<i>Leeffke</i>	16 gras
Noch	23 st.	<i>Nanneke</i>	16 g
		[de laatste drie] facit 12½ ar.g. 8 st.	
Restannt der Axcijse 4 R. by <i>Reyner Beertapper</i>		~~In Woestelannde~~	~~2 R.~~
tho Garnewart		Wherum 28½ R.	
Oestum 10 R. 22½ st.		<i>Luykenn Hornicken</i>	100 gras
<i>Juncker Reeleeff</i>	60 graese	<i>Luyken Klannt</i>	100 graes
<i>Jacup Hillebrannt</i>	60 g.	<i>Gaykema heert</i>	78 g.
<i>Hinrick Knotte</i>	9 g.	<i>Lambert Huynge</i>	34 g.
<i>Frerick Wemelens</i>	5 g.	<i>Johann Heynens</i>	26 g.
<i>Egbert Klannt</i>	12 g.	Die keller vann Scipkeloe	38 g.
		<i>Jacup thor Hoeve</i>	3 g.

¹³⁵ Dit betreft blijkbaar de kerspelen Oostwold, Lettelbert, Tolbert, Midwolde, Niebert, Nuis, Marum, Noordwijk en Lucaswolde. Achter deze kerspelen staat namelijk in de lijst geen afzonderlijke aantekening dat een en ander betaald is.

¹³⁶ Tussen haakjes is steeds aangegeven in hoeverre het verschuldigde bedrag betaald is.

¹³⁷ St.A. Aurich, Rep 4, C I 9, Nr. 22. Met dank aan drs. F.J. Ebbens, die mij op deze lijst wees.

¹³⁸ De bedragen zijn in arendsgulden (ar.g.), (gouden) rijns gulden en goudgulden (goltR., R., resp. goltg.), kromstaarten (kr.), witte stuivers (wytst.), Groninger stuivers (st.), philipsgulden (phs.gulden) en plakken. De lantmaten staan steeds in grazen (g. en gr.) en jukken. Een 'ort' is een kwart.

Peter Ulger 3½ g.
Hinrick Mens 23 g.
 Dat gasthues Helpen 12 g.
Popke by Steentill 4 ar.g. 4 st.

Legekarke 7 R. 18½ st.

Clawes Heynens tho Niekarke 2 R.
 den die 2 peerde affgenommen
Clawes Popkens 8 graes
Sybrannt Goltsmyt 7 g.
Thymon Sappens 13 g.
Gheryt inden Drystall 19 g.
Jonnffer Sweher 11 g.
Dirick Schaffer 15 g.

Torckwert 27 R. 26 st.

Clawes Huynge 41 graes
Otho Trannssouw 18 g.
Abel Grevinck 29 g.
Luyken Klannt 9 g.
Aleyt Hornicken 27½ g.
Jacup Wilhelms 4 g.
Hinrick Katers eerffgenaem 43 g.
Johann Leffers 24 g.
Adam Scemaker 8 g.
Geele Potters 24 g.
Mester Jacup Kanter 12 g.
Ytzele 7 g.
Roleeff Huynge 93 g.
 Abt tho Selwart 30 g.
Frouwe Lewens 16
 Summa 391 graes, itlich 2 stu. 1 ort,
 facit 27 R. 26¹³⁹ st.

Humsterlannt

Oldehaeve 28 R. 12 st.

Jensema heert 105 graes
Brunningehert 88 g.
Fripema heert 83 g.
Doema hert 60 g.
Goddema heert tho Kenwart 36 g.
Hillebrannt Rolteman 9½ g.
 Sannt Gertruytsgasthues 6 g.
Godde van Kenwart 12½ g.
Yelle Wever 6½ g.
Godde Bolum 4 g.
Duesma heert 10 g.
Fye Potters 16 g.

¹³⁹ Of 29?

Harman Johan Alers 3 g.
Lubbert Ulgers 3 g.
Hennicke Mentumma 11 g.
*Harmans*¹⁴⁰ venne 3 g.
Meyl Ayckema 18 g.
Gertruydt Buwe Alsma dochter 7 g.
Tyebet Ykema swager 8 g.
Sutte Sybrannts 3 g.
Hemke Menne 6 g.
 Summa 519 [514?] graes itlich 2 st. 1 ort,
 facit 28 R. 12 st.

Axcijse 8 R. restannt by *Hemme Tapper*, *Hinrick Tapper*, *Lulke Wig*, samptlich beertapper tho Oldehave

Nyehoff 21 R. 12 st.

Aylicke Onsta 34 gras
Kenne Retk[e]ma 23 g.
Alliger Bruninge 14 g.
Yle Frypema, *Alliger Brunninge*,
Remick Jaers 45 gras
Eyse Jarges 29 g. tho *Herma*¹⁴¹
Mentema heert 45 g.
Heyne tho Kenwart 10 g.
Jouwe Douwema, *Botte Brunninge*
 14 g. *Haytema* hert
Reyt Gaykema buten Post 15 g.
Aliger Bruninge 3 g.
Rempt Jensema 6 g.
 Noch 8 gras *Aylle* venne
 Die munte-mester tho Embden 3 g.
Boel Fripema 6 g.
 Summa 266¹⁴² g. itlich 2 st. 1 ort, facit 21 R. 12 st.

Axcisse 3½ R. restannt by *Rykert Moema* van syner dochter weegen ½ R.

Johann Scemaker 1 R. 1 ort
Egbert Symentzen 1 R 1 ort
Johan Dirick ½ R.

Vrewolt

Oestwolt 11 R. 2 st. myn

In Midwolde itlich gras 1 wytst.:
Harman Benkumma 35 graes
Tye Sickema 9 g.

¹⁴⁰ Boven de n een overtollige nasaalstreep.

¹⁴¹ Lees: *Her Alma*?

¹⁴² Of 256?

* *Wobbe tho Broeke* 11 gras
Frerick Sybens 5 g.
 In Letterbert itlich g. 1 wytst.:
 * *Peter Schurinck* 14 g.
 * *Roleeff Foskens* 30 g.
 * *Focke Hoykema* 10 g.
 * *Dirick Wischer* 3 g.
 * *Valck Jannsen tho Suethorum* 22 g.
 Up die Mheeden 1 wytst.:
 * *Peter Roede* 14 g.
 * *Johann Stollinck* 10 g.
 * *Dirick Gerytsen* 11 g.
 Tho Groningen 1 wytst.:
 * *Cornelys Nehens* 20 g.
Lubbert Ulger 26 g.
Eybe Huynge 20 g.
 1 wytst.:
Paepe Jonkenns int Oltbert 3 g.
 * *Foltkenns tho Mharum* 4 g.
Sycko Hiddema int [N]iebart 5 g.
 Dat gras 1 kr.:
Frerick unnd Gherick tho
Rhoeden 32 g.

* Desse anngetekeden hebben betalet 4 R. 15 st.

Letterbert 3 R. 2 st. an schattunge, 2½ R. an axcyse

Keller tho Adewerth 2½ ar.g.
Edesardt Valke 9 ar.g.
Fye Potters 15 st.
Garbrannt Uffkenns 11½ st.
Derrick Vischer 2½ st.
Derick van Dorthmunde 20 st.
 [de laatste drie] sunt pauperes
 Summa 5½ R.

Mheeden 6 R. 8 st. Hyran 3 R. 4 st. betalet

* *Johann int Heem* 2 R. 8 st.
 * *Meus Reyners* 2 R. 4 st.
Focke Leuens 6 st.
Geese 6 st.
 * *Kerstgen Jannzen* 20
 * *Luppe Poppema* 16 st.
Clawes 17 st.

Axcys 12 R. restannt by den tapper up der Mheeden

In die Nueß 3½ R.

Wobbe Tathenns 1 R. 8 st.

Tyaert Bonnema 2 R.
Meyne Kremer 4 st.
Syet Wobbema 2 st.
Abele Brungers 2 st.

Mharum 1 R. 13½ st.

Wytze Buwens 21 st.
Clawes Buwens 15½ st.
Swarte Herman 11 st.
Frouwe myt die kynder 9 st.

Nortwyck 4½ R.

Haye Wobbema, Poepe Roesema, Sycko
Gaytyenns synnen voer 2 R. van
Schattunge unnd axcyze avergheven
Fye Potters 6 ar.g.
Sappe Thema 1 ar.g.

Ham 1½ R.

In woestelannde averghevonn.

Lanngewolt

Vischvleet 2½ R. 2 st.

Vischvleet 2½ R. 2 st. in woestelannde van Rugewarth

Griepskarke ader Rugewarth 5½ R.

These Kater 21 g.
Bywe 10 g.
Johann Frietet 21 g.
Katherina Inkema 31 g.
Wilhelm Gys 10 g.
Dirick Thonijs 4 g.
Wytet up den Pynappel 20 g.

Frederick by de karke
 Deße lannde synnen in Sybaldeburen vorschattet
 unnd unnd avergheven

Niekarke 5 R. 7 st.

Clare Torringe 49 st.
Goetgen Scemaker 40 st.
 Dat gasthues *Peter Herema* 2½ R. 7 st.

Phaen 7½ R. 2 st.

Evert Conraets lannt 86 graes
Sybolt Bywema 35 graes
 2 st. itlich g.

Grotegast 10 R. 20 stuver

<i>Ile Theinge</i>	1 R.
<i>Yme Waffkemma</i>	2 st.
<i>Haye Hayen</i>	2 st.
<i>Gheryt Scroeder</i>	1 st.
<i>Sicko Ottema</i>	1½ R.
<i>Focke Otthens</i>	1 ar.g.
<i>Duyert Gerytzen</i>	5 st.
<i>Umke Greyen. steede</i>	2 goltg.
<i>Remcke Wibbema</i>	2 goltg.
<i>Lubbe Raynge</i>	1 goltR.
<i>Euert Hayens</i>	6 st.
<i>Hille Johanntzen</i>	5 st.
<i>Jacup</i>	3 st.
<i>Heyo Ygenms</i>	1 R. 4 st.
<i>Roleef Wever</i>	3 st.
<i>Wege Krusinge</i>	½ R.
<i>Peter Frouwema</i>	6 st.
<i>Sytzye</i>	2 st.

Uppende 4 R. 3 ort van Scattunge unnd acxijs

<i>Tyabbe Schutzumma</i>	1½ horennßg. 12 st.
<i>Sycko Ayleckenns steede</i>	2 horennßg. unnd 40 st.
<i>Mixnst Altinge</i>	½ R.
<i>Sycko</i>	12 st.

Marne**Cloesterburenn** 7 R.

Die Abt tho Oldecloester in die Marne heefft woestelannde daer voer hie in schrifftn tho 7 R. ys avergheven.

Niekarke 1 R. 14 st.

<i>Frouke Lewenns</i>	24 st.
Noch	20 st.

Werffhusen

4 R.

<i>Renicke pauper</i>	0 st.[?]
<i>Detert demens</i>	0 st.[?]
Abt tho Oldecloester	
<i>Luwert</i>	
synnen voer 4 R. in schrifftn avergheven	

Suerdyck ~~4½ R.~~ 5½ R.

Die pastoer tho Suerdyck	48 juck
<i>Abel Onnsta</i>	11 juck
Mester <i>Hinrick</i> tho Lehens	16 juck

Sant Peter tho Lehens	4 juck
Her <i>Sannder</i> tho Ulrum	4 juck
Sant Sebastiaen	2 juck
Sannt Cecilia	2 juck
Die costerye tho Lehens	6 juck

Axcys 5 R. 5½ st. Restant by *Ryske Tapper* tho Suerdyck.

Vleetdorp 6½ R.

<i>Wybe tho Holdumma</i>	8½ ar.g. 2 vleemsch
<i>Egbert</i>	3½ st.
<i>Grote Jacup</i>	3½ ar.g. 3 st.
<i>Thee tho Ulrum</i>	1½ ar.g. 2 st.
<i>Lambert</i>	6 st.
<i>Roleeff Schroer</i>	12½ st.
Noch woestelannde	1½ R.

Axcijns 15 st. steyt nae by *Wybe tho Holm* int Carspel ~~Visch~~vleetdorp.

Veerhusen 2 R. 11 st.

<i>Bywe Bruens</i> tho Groningen	14 st.
<i>Reyner tho Oldehoeve</i>	4 st. 1 ort myn
Abt tho Oldecloester	25 stuver van Veerhuster
Wtzterdyck	
<i>Tamminga</i> heert	14 g. facit 32 st.

Halffampt**Baffelt** 12 R. 9 st. myn

<i>Folkert up Roewolt</i>	8½ ar.g.
Juncker <i>Wigbolts</i> lannt	4½ ar.g. 1 st.
<i>Hillebrannt Entis</i> heert	8 ar.g.
<i>Johann Dywerß</i> tho Groningen	7 kr.
<i>Geerleeff upt Roewolt</i>	24 st.
Die inburenn synnen voer 14 ar.g. 3 st. yn schrifftn avergheven	

Axcijns van Baffelt Restant by die tapperen *Eppe Buninga, Telicke, Aleyt*

Enrum 7½ R.

Die Abt tho Oldecloester In die Marne heefft lannde unnder der clocken tho Enrum die by een wtzhoff gebruket worden tho 7½ R.

Mensingewehr 3½ R.

Die pastoer mester <i>Roleeff</i>	28 juck
<i>Luel Slachter</i>	5 juck
Noch	16½ juck die tho Marhusen scheeten

Oesterampt

Uskwert 6 R.

<i>Peter Symens</i>	36 st. [in margine: dedit 36 st.]
<i>Eppo tho Oldorpe</i>	13 st.
<i>Asinngge</i>	10 ar.g. 4 st. minus
<i>Clawes Jacups</i>	46 st.

Kanntenns ½ R. ½ st.

<i>Johann Schutte</i> tho Middelstum	16½ st.
--------------------------------------	---------

Middelstum in als 47½ R. 2 st.

<i>Peter tho Vrommetillen</i>	6 phs. gulden up wederkumpst mijns g.h.
<i>Johann Wilhelms</i>	13 ar.g. 2 st. minus
<i>Jacup bij den Deel</i>	7 ar.g. 2 st.
<i>Amke Renenns</i>	3 ar.g. 2 st. minus
<i>Peter Wever</i>	16 st. 1 kr.
<i>Gertruyts aerffgen.</i> tho Roderscole	5 ar.g. 1 kr.
<i>Symon Wilhelmsen</i>	11 st. 1 kr.
<i>Jacup Lamckenns</i>	8 kr.
Summa ungehorsamen	25 R. 12 st.

Middelstum¹⁴³

<i>Juncker Wigbolts</i> heert 200 graes	facit 12½ R.
<i>Mey Entes</i> heert	54 g.
<i>Junckeren van Ewsum</i>	80 g.
<i>Juncker Fox unnd Releeff</i>	68 g.
Sunt Jurgen tho Stitswart	6 g.
die pastoer	47 g.
Noch 15 g. Unnser Liever Vrouwen lannt	
[de laatste zes] Summa 27 graese	facit
20 R. to samen, itlich g.	4 kr.

Woeste lannde 32 R. 6 st.

Axcijjs

<i>Heyne Gisenns</i>	3½ R
<i>Michael</i>	5 R.
<i>Clawes Jacups</i>	2 R.
<i>Hero Wantscherer</i>	1½ R.
facit 12 R. van Middelstum	

Stytzswart 1 R. 6½ st.

Die commendator tho Warffum bruket	24 gras
facit 1 R. 7 st.	

¹⁴³ Door paginascheiding is de opgave van Middelstum in twee stukken gesplitst.

Wynsum 16 R. 25 st.

<i>Tamminga</i>	112 gras
<i>Wemele Philips</i>	46½ g.
Predicadores tho Wynsum	17½ g.
die hilligen	7 g.
<i>Peter Ripperda</i> kynder	13½ g.
Dat gasthues	4 g.
Die hilligen tho Underwherum	3 g.
[deze zeven] Summa 204 gras	facit 13 R. 26 st., itlich g. 2 st.

<i>Focko tho Warffum</i>	8 g. 1 scot
<i>Bene tho Dykeshorne</i>	3½ g. 2 scot
[deze laatste twee] facit 2 ar.g. ungehorsamen	
Die kremers [en] <i>Harman in Kerckstrate</i>	2 R. 5½ st.

Bellingeweher 7 R. 4 st.

<i>Alert tho Bellingeweher</i> ys avergheven voer	7 R. 4 st.
---	------------

Wetzinge 20 R.

<i>Tamminga</i>	6 g.
<i>Eylke Onsta</i>	12 g.
<i>Mester Johan Tymmerman</i>	12 g.
Die hilligen tho Wetzinge	31 g.
Die kerckher	2 g.
Die hilligen tho Sawert	8 g.
<i>Ewsuma unnde Tamminga</i>	15 g.
<i>Wigbolt Lewe</i>	30 g.
Noch die karke	13 g.
<i>Reele Abel</i>	7 g.
Summa 136 g. facit 10 R. 13 st. woestelannde	

<i>Johann Mudder</i> tho Dijkeshorne	8 st.
<i>Johann van Ummen</i>	6 st.
<i>Jacup tho Wetzinge</i>	10 ar.g. 6 st.
<i>Wyrryt tho Sawert</i>	19 st.
<i>Dirick up Terwart</i>	8 st.
<i>Junge Menolt</i>	5 R.
[het laatste zestal] facit 10 R. 13 st. min	
[i.m.:] <i>Junge Menolt</i> dedit 5 R.	

Sawert 28½ R.

<i>Eylicke Onnsta</i>	143 g.
<i>Johann Velicker</i>	36 g.
<i>Wyffe Hoedmaker</i>	24 g.
<i>Johan Wemerinck</i>	12 g.
<i>Harman Geerdes</i>	10 g.
<i>Harman Kuper</i>	40 g.
<i>Wigbolt Lewe</i>	50 g.

Jonncker Wigbolt unnd Tamminga 28 g.
Her Lubbert tho Sawert 50 g.
Her H[e]rman tho Sawert 10 g.
 Die pastoer 6½ g.
 Die hilligen tho Sawert 15 g.
Junncker Releff unnd Tamminga 45 g.
 Die priesters tho sannt Martyn 3 g.
 Summa 473 gras itlich g. 2 st. facit [niet ingevuld]

Rumt 2 ar.g. 2 kr.
Cornelijs 2 ar.g. 2 kr.
Wyert 2 ar.g. 2 kr.
Hidde 2 ar.g. 2 kr.
Dirick 2 ar.g. 2 kr. Noch 22 kr. van Heckum
 facit 4 R. 1 ort myn

Harssens 14 R.

Selwarder cloester 114 gras
Coert Conraets 12 g.
Jacup Hillebrannts 12 g.
Eelt Tammenns 12 g.
Katherine Konincks 14 g.
Albert 10 g.
Allert Niecloster 13 g.
Julle 4½ g.
 192 gras, itlich 2 st. 2 plack facit 14 R.

Adorp in alß 40 R. 21 st.

Jacup Hillebrannts 110 gras
Steffann van Norch 24 g.
Evert van Ascendorp 20 g.
Mester Hinrick Elderwolt 51½ g.
Wolter Knakenhouwer 11½ g.
Peter Reynickens 9 g.
Johan Backer 14 g.
Mester Gelmar 13 g.
Eeelt [sic] Tammens 5 g.
*Geert [...]*eslager 21 g.
 279 gras itlich 2 st. 1 ort, facit 19 R. 1 ort in
 lannde die die borgere tho Gronigen bruken

Die pastoer tho S[a]wert 38½ g.
Onnsta unnd Tamminga 76½ g.
Her Lubbert tho Sawert 17½ g.
Eylcke Onsta 40 g.
 Sannt Katerinen unnd Agnes 17½
 190 gras facit 10 R. in woestelannde

Julle 40 gras een jaer
Dirick Johan Heynens 51 g. een jaer
Berennt Jannzen 70 g. een jaer
Wilhelm Peters 33 gras anderhalff jaer

Jacup Clawessen 18 st.
Peter Peters 10 st.
Johan van Ummen 4½ g. 1½ jaer
 Facit 11½ R. guedt gelt in unngehorsamen

Nortwolde 15 R. 26 st.

Harman Allema 24 g.
Mester Johan Jarges 8 g.
Johann Leffers 13 g.
 [de laatste drie] facit 3 R. 10 st. stadtlannt

Die pastoer 17 g.
 Vicarius 14 g.
 [de laatste twee] facit 2 R. 6 st.

Galke Meekens 4 R. 8 st.
Symon Reynickens 4 R. 3½ st.
Johann Arijs tho Westerwytwart 14 kr.
Clawes Bartols 1 R. 10 st.
Folkert tho Behem 10 kr.
Botte tho Adorp 5 kr.
 Facit 10 R. 10 st. in unngehorsamen.

Beehem 46 R. 10 st.

Johan Arijs 4 ar.g. 2 st.
Johann Garbrannt 40 st.
Frerick tho Elderdehusen 7 ar.g.
Albert Jannsen 5 ar.g.
Roleeff Huy[n]ge 3 ar.g.
Peter Jacupsen 2 ar.g.
Florijs by den Poel 7½ st.
Harman Jarges 25 st.
Cornelijs Coertzen 28 st.
Albert Jannsen 15 st.
 facit 10 R. 10 st. unngehorsamen

Juncker Fox unnd Releeff 159 gras
Aylicke Onsta 66 g.
Juncker Releeff 40 g.
Mester Johan Jarges 8 g.
Mester Johan Mensumma 3 g.
 Die pastoer tho Suetwolde 2½ g.
Junffer Wyert Katers 11 g.
Egbert Klannt 73 g.
Agathe Wbbens 8 g.
 Die karke 40 g.
 Die priester tho Sawert 2 g.
Harman Jarges 51 g.
Peter Mens 2 g.
 Summa 509 gras itlich 2 st. 1 ort facit 36 R. 5 st.
 myn

Steedum 13 R.

<i>Hemme tho Lelhenns</i>	2 R. 20 st.
<i>Gerbrannt Releves</i>	1 R. 16½ st.
<i>Mester Melle der hilligen ...</i> ¹⁴⁴	1 R.
<i>Wilhelm Abelebens</i>	29 st.
<i>Harman Smyt</i>	29 st.
<i>Aleyt Florijs</i>	1 R. 3 st.
<i>Hinrick Ridder</i>	1 R.
<i>Brecht Popkenns</i>	7 st.
<i>Abele Harmanns</i>	5 st.
<i>Oyken</i>	5 st.
<i>These Kater</i>	1 R. 14½ st. woestlannt
<i>Wermt Backer</i>	20 st.

Westerwytwart¹⁴⁵ 5 R. 1½ st. min

<i>Sycko Lammickenns</i>	18 st.
<i>Arijs tho Middelstum unnd Bywe</i>	47 kr.
<i>Folk[er]t</i>	18½ kr.

Garshusen 10 R. 26 st.

<i>Johann Konenns</i>	17 st.
<i>Aleyt Kannengeter tho Gronigen</i> ^{4½ ar.g.} 2 plack	
<i>Popke Aylickes</i>	23 st. 1 plack
<i>Jacup Scroer</i>	1 R.
<i>Wilhelm Smyt</i>	½ R.
<i>Meynart Wilhelms</i>	3 ar.g. 6 st. tho Utehusen
<i>Johann Parmar</i>	70 kr.

Loppersum 28 R. 28 st.

Myn her van Oestfrieslannt heefft dem innegeseten tho Loppersum 28 R. 28 st. an der schattunge, soe dieselvigen groten schaeden geleeden hebben, verlaten.

UptSannt 16 R.

<i>Fecke uptSannt</i> is avergheven van dat gemene carspel voer	10 R.
<i>Wilhelm Heemster</i>	8 ar.g.
Die monnick by den Dham	12 g.
<i>Hyke tho Godlinse</i>	1 R.
Axcijs	12 R. by die tappers uptSannt

Leremenns 24 R. 9 st. myn

Commendator tho Wytwart	7 ar.g. 2 st.
<i>Eggerig Ripperda</i>	12 ar.g. 2 st.
<i>Focke Ewenns</i>	10 ar.g. 2 st.

¹⁴⁴ Onleesbaar.¹⁴⁵ Ten onrechte onder Fivelgo gerangschikt.

<i>Peye Grevinck</i>	10 st.
<i>Ellicken Gysens</i>	4 ar.g.
<i>Wilhelm Klannt</i>	17½ ar.g.
	Noch vyff R. avergheven
Damster hilligen	3 ar.g.
<i>Her Wilhelm then Dham</i>	1½ ar.g.
<i>Allse Ventzer</i>	10 st.
<i>Berennt Geritsen</i>	20 kr.
<i>Peter Brannst</i>	18 st.

Wirdum 2½ R.

<i>Jacup Scroer</i>	2½ R.
Idem isto anno ter incendium passus nihilque ei remansit ratione eius miserie dilatio ad reditum dominorum data ¹⁴⁶ .	

Godlinße 7 R. 2 st.

synnenn die beyder herscuppe unnd der junfferen¹⁴⁷ lannde voer 7 R. 2 st. averghevenn.

Garrelsweyer 4½ R.

Abt tho Wittewherum	30 gras
Die hilligen tho Garrelsweyer	30 g.
Woestelannde	7 g.

Wittewherum 14 R. 1 ort

<i>Johann Renngers</i>	6 ar.g.
Convennt tho Wittewherum	1½ ar.g.
<i>Rotger</i>	36 st.
<i>Hinrick Ridder</i>	2 ar.g.
<i>Johann Aukenns</i>	27 st.
<i>Albert Sybolts</i>	1 ar.g.
Unnd	9 R.

usque reditum dominorum dilatio data, umme der leeger unnd halerer lannde willenn

Axcijs by den tapper *Johann Geertzenn*

Summa der unngheorsaemenn unnd woestelannde in schriften averghevenn.

Facit 628 R. 25 st.

Hyr an 22 R. 2 st. betaele

¹⁴⁶ Deze heeft dit jaar driemaal brand geleden en niets is hem overgebleven; omwille van zijn elende uitstel gegeven tot terugkeer van de heren.¹⁴⁷ Bedoeld zijn *Eggerick Ripperda*, zijn zoon *Evert* en dochters *Tyake* en *Thede*.

